

Masarykův lid

ROČNÍK XXV · 1. ČÍSLO · ÚNOR 2019

ČTVRTLETNÍK NEZÁVISLÉHO DISKUSNÍHO KLUBU MILADY HORÁKOVÉ

ZŠ Na Planině 1393, Praha 4 - Krč, tel. č.: 797726233

e-mail: klub@miladahorakova.cz

www.miladahorakova.cz

ČSOB, č. ú.: 556682/0300

Redakční rada: J. Adlt, E. Jurová

J. Titzlová, pod vedením Z. Dvořákové

Produkce a expedice: Nakladatelství Eva-Milan Nevole, K Údolí 2, 143 00 Praha 12

STATĚ A POJEDNÁNÍ - AKTUALITY - ZE VZPOMÍNEK PAMĚTNÍKŮ - Z ARCHIVŮ - KNIHY, KTERÉ NÁS ZAJÍMAJÍ - JAZYKOVÝ SLOUPEK - VZPOMÍNÁME - ZE ŽIVOTA KLUBU MILADY HORÁKOVÉ - INFORMACE

STATĚ A POJEDNÁNÍ

Masarykovské téma předkládá informativní recenze o knize Miloslava Bednáře: „Smysl české existence – Česká státní idea a Masarykova česká otázka“, která vyšla v loňském roce.

HLEDÁNÍ SMYSLU ČESKÝCH DĚJIN

Hledání smyslu české existence

Jaký je smysl české existence a české státní ideje v širším okruhu evropského dění? Tuto otázku si položil filozof dějin a politiky Miloslav Bednář (*1948) ve své knize *Smysl české existence – Česká státní idea a Masarykova česká otázka*, Academia, Praha 2018. Autor se tu snaží historicko-filozoficky osvětlit smysl české existence v souvislosti s českou státní ideou. Vychází přitom zejména z Masarykova pojetí českých dějin, jenž vůdčí ideu pro české dějiny nachází v reformaci, tedy v husitství a českobratrství. Je však objeven ještě hlubší myšlenkový kořen pro ideu a sám smysl české existence: je jím křesťanská reforma, jak je předvedena v *Kristiánově legendě* z 10. století (nejpravděpodobnější časové umístění legendy).

Kristiánova legenda

Již zde se totiž lze setkat s výzvou k naplnění křesťanské existence, kdy jedinec a s ním celé společenství může kráčet po cestě celistvosti a věčnosti, po cestě náležitého platonského poznání a křesťanského sebeporozumění, jež se odehrává v mateřském slovanském jazyce. Podstatou a principem české státnosti se tak stává podle Bednáře platonsko-křesťanský rozvrh, který se utváří a rozvíjí především z vyličení života a mučednické smrti knížete Václava. Ten si již osvojuje reformní křesťanství s důrazem na individuální svědomí a autenticitu

Setkání Otakara Březiny a T. G. Masaryka v Jaroměřicích nad Rokytnou dne 13. 6. 1928

víry. Odtud se vytváří i působení spravedlivé vlády a s ní zárodečná česká státní idea. Lidský život se má na českém území šanci dát demokraticky a duchovně-politicky pod dojem věčného života (*sub specie aeternitatis*, jak to později vyjádří T. G. Masaryk). Vznik legendy jako literárního díla proběhl koneckonců z popudu biskupa Vojtěcha, který podnítil vznik *Kristiánovy legendy*. Český národ tak dostal do vínku možnost pohybovat se světem ryze niterně, a přitom vskutku svědomitě jednat – v odpovídání božskému bytí.

Masarykův lid

Vzrůst státnosti za Karla IV.

Ve 14. století za Karla IV. dochází k dalšímu potvrzení cyrilometodějského motivu tím, že Karel žádá papeže o možnost zavést v českém království bohoslužbu v slovanském jazyce. Česká státnost se takto upevňuje, může se zdárně rozvíjet celá kultura včetně niterně-česky chápané zbožnosti, jak to vytěžuje Bednář ze zkoumání historiků Z. Kalisty a R. Urbánka. Karel zaručuje i národní české prvenství na univerzitě, kde autentičnost myšlení a víry vede k přípravě husitské reformace. Na scénu na počátku 15. století vstupuje Mistr Jan Hus, který radikalizuje náboženský mesianismus karolinských Čech; klade důraz na to, aby „slovo boží“ mohlo svobodně působit mezi „lidem božím“, jak je to plasticky autorem líčeno spolu s historiky. Na katolickém formalismu se začíná stále výrazněji ukazovat rostoucí „české sebevědomí“, a to za pomoci myšlenek Ježíšových, Viklefových a Husových. Do pohybu se dává česká reformace. Ukazuje se, že předpokladem husitského vzepětí byla právě česká státní a národní idea; kladou se tu další základy „české otázky“.

V husitské revoluci, v přijetí *Čtyř pražských artikulů* jako principů reformace (na Čáslavském sněmu, 1421) vidí Bednář již zjevně inkorporovanou českou státní ideu. Rodí se tu politická filozofie českého státu. Husitská „reformační revoluce“ razantně vstoupila i do evropských dějin a ovlivnila pozitivně další evropskou reformaci, vedla k dalším platonsko-křesťanským ukotveným proměnám. Česká idea tak díky husitskému vzmachu mohla plodně ovlivňovat i sám smysl evropských dějin. Bednář svým přístupem potvrzuje základní Masarykovu myšlenku o zásadním významu české reformace pro pohyb a košatění české státní ideje, jež posléze dala podnět nastupujícímu evropskému osvícenství a vzrůstající se demokracii.

Úsilí Jana Amose Komenského a Františka Palackého

Spravedlivý stát a ryzí politiku již může nacházet ve své době filozof a teolog Komenský. Lze intenzivně nazírat smysl české politiky, její reformní působení na domácí půdě i v Evropě. Komenský vidí jasně působení reformace, přidává důraz na výchovu a vzdělanost, jež tak mohly podporovat další osvícení Evropy a světa vůbec. Česká transformace vskutku vyrůstá z platonské a ježíšovské péče o duši, jež tkví v základech evropské civilizace, jak na to posléze navázal opět Tomáš Garrigue Masaryk s Janem Patočkou. Přitom se hledá sám smysl lidské existence, nezastupitelnost svědomí v napojení na pravdu bytí, kdy jedině může vzkvétat demokratický politický život svobodných lidí. Z těchto zřidel se mohlo dějinně napájet i naše národní obrození, jež podstatným způsobem bylo oplodněno – zpětně přes G. W. Leibnize a J. G. Herdera, kteří na sobě zakusili působení Komenského myšlení – původní husitskou reformací.

Smysl českých dějin výrazně nazřel historik a myslitel Palacký. Palacký podstatně obnovil českou státní ideu, pojetí humanity jako smyslu našich dějin, kdy se klade důraz na svobodného jedince, reformačně pojatou čistou víru, náboženskou toleranci. Bohupodobný člověk má šanci vstoupit do kontaktu s božstvím samým, a tomu Palacký říká božnost; to je vlastní naplnění pojmu humanity. Na tento základ se příznivě dál roubuje rozvíjející se česká národní a reformátorská idea, jež křísí i evropskou upadlou

světstnost. Živě se může po Evropě kultivovat občanská, politická a národní svoboda, v Čechách pak pokračuje česká státní idea, a to v moderním demokratickém hávu. Touto cestou kráčí i dějinně-politické uvažování Bednářovo s jeho zjevnou kritikou jakékoli formy byrokratického centralismu a nedemokratických forem liberalismu, jež mohou přežívat dodnes.

Karel Havlíček Borovský

Načrtněme si další krok v pohybu české státní ideje, v rozvoji filozofie demokracie, jak ji obšírně sleduje v knize M. Bednář. Národ získává větší schopnosti na poli duchovním, kulturním, vědeckém a průmyslovém, a tak se scelují pramínky návratu ke kýžené politické a existenciální svobodě pro český národ – mimo absolutní centralismus rakouské monarchie. Havlíček stejně jako Palacký položí důraz na mravní a ideální úsilí národa a odtud se mohou budovat základy české demokratické politiky, jež má být svobodná a samostatná, zaměřená k celkovému zdaru obce (*polis*), kdy platí základní pravda: „obec [tu] jest pro občany, ne občané pro obec“. Otevírá se důsledná liberálně-konzervativní politika, jež zdůrazňuje svobodu, pokrok, a přitom se řídí devizou – co dobré je, nutno zachovat.

Z textu je také dobře vidět, jak se na Havlíčkovi výrazně orientoval i Masaryk, třeba právě ve svém pojetí planého a radikálně svévolného (přepjatého) revolucionářství, jež je odmítáno, a to v důrazu na vzdělání a ryzí mravnost lidí ve zdárně se vyvíjející obci. Diskutuje se i tzv. nepolitická politika – hledá se náležitá politická kultura vzdělaného národa, kdy pravá a výživná demokracie vyrůstá z náležitého filozofického zamyšlení nad národním pobytem. „Není vůbec politiky bez filozofie,“ napíše nakonec Masaryk ve své knize o Havlíčkovi Borovském. Opět jde o intenzivně filozoficky uchopený rozvrh české státní ideje v sourozenství s hluboce niterným pojetím humanity. „Nepolitická politika“ je pak především politika přiměřeně ontologicky fundovaná, a dnes zejména také ve vztahu k oživené alianci člověka s přírodou. Tato politika nepřestává zohledňovat opravdovost jedincovy víry a myšlení, jež umožňují ladit se na pravdu bytí a života.

Autor naznačuje, že jde až o typ existenciálního zamýšlení, jak vyvstává i u T. G. Masaryka. Česká národní a státní existence se bytostně spojuje s existencí našeho pobytu, což později rozvine Jan Patočka. Náš individuální pobyt, naše vlastní existence má na své cestě životem spět k jisté celistvosti a završení. Plnost našeho ryzího svébytlí/tubytí je viděna z hlediska věčnosti, otázka svědomí a niterné individuace zde hraje rozhodující roli. Toto Bednář jen naznačuje, nicméně vidí celkově jasně lidskou a duchovní cestu našeho národa, autenticky zahlédá jednotící nit vinoucí se našimi dějinami, což bude jistě i nadále trvale provokativní a objevené.

Josef Pekař a Masarykova filozofie

Sám smysl českých dějin a české státní ideje se rodí v reformaci, zmohutněl v národním obrození a osvícenství a plodně se zakořenil v Masarykově filozoficko-náboženském pojetí českých dějin jakožto neustále kladená „česká otázka“. Ta je viděna jako bytostně se otevírající v evropském a světovém rámci, v souvislosti s během dějin světa – česká

Masarykův lid

otázka je zároveň otázkou světovou. Pekař si ovšem všímá, jak zviditelňuje náš autor, údajného obrovského rozdílu mezi českobratrskou humanitou a humanitou v pojetí Herderově. Jde samozřejmě o „pozitivistickou“ Pekařovu výtku, Pekař nevidí přirozený základ obou pojetí v ryzi ideji humanity a její zrcadlení v české státní ideji. Jistě, určité posuny v pojetí obou humanit existují, Pekař však zdůrazňuje propast mezi obojím, a jde tedy o povrchní a „nerealistický“ přístup, tvrdí správně Bednář. Pekař žádnou nepřetržitou linii smyslu vinoucí se mezi epochami nevidí. Příkré oddělování epoch neuznával ani Palacký, ani Masaryk, tyto dva vidí hlubší kontinuitu dějin idejí. Masaryk nakonec může v této souvislosti napsat: „Komenský pak Leibnizem a Herderem ... mluví k nám v Dobrovském a Kollárovi; po nich Palacký, Šafařík, Havlíček formulovali náš ideál humanity...“ Pozitivistická historiografie naopak podstatnou kontinuitu české státní ideje není s to nazřít a pochopit.

A zde si můžeme vysvětlit i Masarykovo rozhodnutí postavit se v první světové válce na správnou stranu demokratické civilizace proti dobovému materialismu rakousko-uhersko-německému. Ze vzešlé krize se náležitě prožítá česká státní idea mohla uskutečnit v podobě československé státní ideje, česká otázka zde našla svou přiměřenou odpověď ve vzniku Československé republiky. Stejně platonsko-křesťanské principy mohl Masaryk vztáhnout i k budování základů obnovené demokratické Evropy.

Patočkova filozofie politiky

Nyní je důležité se zmínit ještě o filozofickém pohledu na politiku předního českého myslitele 20. století Jana Patočky, což Bednář činí. Především si všímá toho, jak Patočka zdůraznil bytostnou spjatost filozofie a politiky (ve zjevné inspiraci H. Arendtovou, Platonem a dalšími). Svobodný člověk dospívá k političnu, vidí, že je třeba ve státě usilovat o právo a spravedlnost. Myslicí člověk se učí vhlédat do povahy věcí a nalézat v dějinách prostor svobody a pravdy, jenž je utvářen z jednoty bytí samého, jak to minil již Herakleitos. Patočka se výrazně přihlašuje k ontologickému pojetí zápasu (*polemos*) u Herakleita. Primát boje se jeví v celých dějinách, i pro politický zápas platí, že je tu naděje, že se k moci dostanou ti nejlepší, ti, kteří rozumí dějinám i sobě samým, kteří jsou s to se ladit na pravdu bytí. Masaryk ještě hovořil tradičně metafyzickým jazykem o prozřetelnosti, jež proniká jsoucnem a vše osudově opanovává

– z ní můžeme čerpat i naději pro náš pohyb životem. Patočka pak dospěl k živoucímu nahlédnutí světla bytí (to je pro nás něčím otřásajícím), což konvenuje s masarykovsky chápáním principem věčnosti a božského bytí. Objevuje se nová událost bytí a s ní i nové chápání lidství jako otevřenost pravdě a schopnost obětavé lásky pro svobodně se rozvíjející společenství. Také v tomto typu Patočkova fenomenologického myšlení existuje jasná vazba k podstatě české státní ideje, prozařující dějinami.

Jan Patočka a Tomáš Garrigue Masaryk jsou příkladem obětivného postoje k životu. Oba se odhodlaně účastnili obnovy přirozeného politického života společnosti. Masaryk svým činem podstatně spolupřivodil vznik obnoveného státu – nyní pro „občanské Českoslováky“, jak to vyjádří Bednář. Patočka podstoupil riziko angažování se pro svobodný stát bez komunisticky totalitního panství. Oba bez bázně proměnili své filozofické uvažování v čin, „reduplikovali“ své myšlení v konkrétní svobodné jednání, jak by řekl S. Kierkegaard.

Plnost smyslu dějin

Před nejistotou a překrtností dějin nás může ochránit jen naše schopnost pobývat v pravdě a žít ve svobodě. Jen odtud, jak této cestě dějinami přitaká i Bednář, se může dít každá příští obnova a tvůrčí rozbřesk, pokud tedy překonáme upadlost a pohlcenost věcmi, neucelenost vlastní existence a otevřeme se demokraticky pohybu pravdy. Jen takto lze pohlédnout do tváře dějinnému životu, nahlédnout svět v celku a naplňovat vlastní národní a státní ideu v rámci dění světa – při sledování nesamozřejmého pohybu bytí. Dnešní technická civilizace má možnost sebe samu zničit, ale v ryším sebeuvědomění „hlav a srdcí“ jde právě o to, aby duchovní lidé typu Komenského, Masaryka, Patočky mohli svobodně ukazovat směr ke skutečnému míru, k světové permanentní demokracii a k nové alianci s přírodou.

Na závěr lze říci, že Miloslav Bednář pronikavě a obsírně genealogicky vyjádřil působení české státní ideje v našich dějinách. Místy se zabývá i kritikou neomarxistických doktrín a dalších dogmatických ideologií, jež se dnes snaží otravovat skutečné duchovní lidství a zdravé politické prostředí. Kniha tedy rozhodně stojí za prostudování, být sami sebou se vyplatí.

Jiří Olšovský

Pokračujeme v uveřejňování článků, které se zabývaly koncem I. světové války, vznikem a počátky Československé republiky. Sem časově patří i tragická událost, která se odehrála v Holešově.

POGROM V HOLEŠOVĚ V PROSINCI 1918

Československý podzim 1918

Události podzimu roku 1918 jsou v české národní paměti – méně pak v paměti slovenské a již vůbec ne v sude-toněmecké – spojovány především s pozitivními historickými konotacemi, avšak i tato z českého pohledu zcela jedinečná doba měla své stinné stránky, které by neměly zapadnout v zapomnění.

Čas vyhlášení československé samostatnosti byl v mnoha českých rodinách nejen dobou upřímné radosti ze vzniku vlastního státu, ale byl naplněn i obavami o osud nejbližších, kteří se ještě nestačili vrátit (a často již ani nevrátili) z front první světové války, i velkým zármutkem, neboť tehdy v českých zemích vrcholila epidemie španělské chřipky, která si jen u nás vyžádala v letech 1918 – 1920 až sedmdesát tisíc obětí.

Masarykův lid

Podzim 1918 byl rovněž dobou velké poválečné hmotné tísně, jejímiž průvodními jevy byly časté sociální nepokoje, které občas přerůstaly až v rabování obchodů, živností i domů příslušníků zámožnějších vrstev, zpravidla obchodníků nebo továrníků.

Častým cílem těchto útoků byl majetek tzv. keřasů, kteří své bohatství (skutečné či domnělé) měli získávat – a nepo-

mezitím již mluvil k zástupcům dr. Zahradník. *Tam jsme prohlásili samostatný československý stát a současně jsme varovali před jakoukoliv výtržností.*

Výzvy předních politiků ke klidu byly skutečně velkou většinou občanů akceptovány, avšak i tak se v průběhu let 1918–1919 vyskytly případy rabování, které měly někdy i zcela otevřený antisemitský charakter. K nejtragičtější události tohoto druhu došlo tehdy ve východomoravském Holešově, kde v prosinci 1918 rabující dav usmrtil dva československé občany židovského vyznání. Jednalo se o poslední protižidovský pogrom na území Čech a Moravy, který byl vyvolán příslušníky českého národa.

Židé v Holešově

Židovská obec v Holešově patřila od středověku k nejvýznamnějším na Moravě. Největšího počtu obyvatel dosáhlo místní ghetto v roce 1848, kdy zde žilo 1694 obyvatel, tj. 31 % tehdejší populace Holešova. Od roku 1849 pak zde dokonce existovala samostatná židovská politická obec s vlastní samosprávou v čele se

Holešovské ghetto

chybně tak mnozí z nich i činili – nepoctivým způsobem v době Velké války. Svého privilegovaného hospodářského postavení tehdy často zneužívali k vysokým ziskům především obchodníci s potravinami, ale i látkami, obuví a tabákem, dále též zemědělci hospodařící na nejrůznějších výměrách polí, kteří využívali své dominance při neoficiální distribuci masa, chleba nebo vajec. Tímto způsobem se v českých zemích za války chovali mnozí obchodníci či statkáři, a to nehlédě na národnost a náboženské vyznání.

Narůstajícího společenského napětí si byli proto v době vyhlášení československé samostatnosti velmi dobře vědomi představitelé Národního výboru, a tak ve svých provoláních (po únoru 1948 pak komunistickou propagandou často vysmívaných) vyzývali spíše než k revolučnímu protihabsburskému a protirakouskému radikalismu k dodržování klidu a pořádku. Tato prohlášení byla motivována nejen obavami z bolševického nebezpečí, ale i obavami z možných útoků proti zámožnějším lidem, přičemž za nejvíce ohrožené skupiny byly považovány především příslušníci „cizích“ zámožných vrstev – tedy zpravidla Němci a židé, respektive němečtí židé.

Tuto atmosféru obav z možného výbuchu násilí, která byla přítomna i během oslav 28. října 1918 v Praze, zachytil ve svých pamětech například Alois Rašín, budoucí ministr financí první čs. vlády, který o průběhu převratu napsal:

Všichni jásalí, zpívali, ale současně bylo viděti, že lidé začínají zamazávat německé nápisy a rozbíjejí německé vývěsní tabule. Řekl jsem, že musíme jít na hořejší Václavské náměstí, abychom tam působili, by nedošlo k žádným výtržnostem, ani protiněmeckým, ani protižidovským, aby byl při té velkodějné chvíli zachován klid. Projeli jsme Panskou ulicí a Městskými sady k pomníku sv. Václava, kde

starostou. Měla k dispozici i svou policii (či spíše ostrahu), hasiče i ponocné. Tento „Židovský Holešov“ existoval až do roku 1919, kdy se obě oddělené holešovské městské části spojily do jednoho administrativního celku.

Místní židé však nežili pouze v tomto „svém“ prostoru, ale také odcházeli přímo do Holešova. Sťahování jedné židovské rodiny do domu na náměstí – tedy mimo ghetto – ovšem vedlo v roce 1850 k protestům nespokojených holešovských občanů.

Židé v Holešově se tehdy nestali ale terčem protižidovských bouří (či „alespoň“ výtržností) poprvé – a ani naposledy. K protižidovským násilnostem zde došlo již roku 1774 i později – v letech 1899 a především 1918.

Tyto neblahé události popsal v Židovské ročence, vydané roku 1980, historik Josef Svátek v studii *Pogromy v Holešově v letech 1774 – 1918*.

K nejzávažnějším protižidovským nepokojům v 19. století došlo v Holešově na samém jeho sklonku – v roce 1899, kdy z malicherných důvodů vzniklý konflikt přerostl v rozsáhlé napadání židovských obchodů a bytů. Při střetech s ozbrojenými silami byli 22. října 1899 usmrceni řečník Augustin Prusenovský, dělník v sodovkárně Alois Turna a manželka obchodníka s dobyt看 Františka Halašková. Čtvrtá oběť, obuvnický pomocník Albín Kudlík, zemřela na následky bodnutí četnickým bajonetem 25. října při incidentu během pohřbu občanů zastřelených o tři dny dříve. Všichni čtyři mrtví z října 1899 byli katolíci, kteří se zúčastnili protižidovských výtržností.

Česko-židovské napětí na konci 19. století nebylo pochopitelně jen záležitostí Holešova, nýbrž procházelo celou českou společností, která byla negativně ovlivněna atmosférou právě vrcholící Hilsnerovy aféry, jež se projevo-

Masarykův lid

vala nejen antisemitským štváním části tehdejšího českého tisku, ale i protižidovskými demonstracemi i útoky na mnohá místech Čech a Moravy.

Holešovští židé na počátku 20. století

Obtížné postavení místních židů, kteří se v Holešově na přelomu 19. a 20. století nacházeli nepochybně ve složité společenské situaci, popsala ve své bakalářské práci z roku 2012 *Židé v Holešově. Pogrom v Holešově v roce 1918* Eva Herecová, studentka Cyrilometodějské teologické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci:

Židé nebyli u holešovského obyvatelstva příliš oblíbeni. V prvních letech 20. století nevalila ani tak jejich hospodářská úspěšnost, jako to, že se většina z nich hlásila k německé národnosti. Hovoří se o tom, že v průběhu války se ze 464 přítomných holešovských Židů přihlásilo k německé národnosti 435 osob. Za války se rozpor ještě prohloubil. Vadilo židovské němčení, byli obviňováni ať už oprávněně nebo ne, že svou lichvou způsobovali drahotu, či že se jim dařilo vyhnout z válečných jatek a na vojnu buď vůbec nešli nebo ji trávili v teple v kanceláři. Za války bylo v Holešově z předražování obviněno devět Židů, ale žádný z nich nebyl potrestán. Podíl na vině Židů za různé věci v době války začal v roce 1918 vytvářet novinový tisk.

Průběh pogromu v prosinci 1918

Násilné události z podzimu 1899 tak nebyly bohužel jediným česko-(německo) židovským konfliktem, který si v Holešově vyžádal mrtvé a raněné. Po léta hromaděná společenská nenávisť a frustrace, válečné ekonomické strádání a v neposlední řadě dehumanizace lidských vztahů v důsledku krutostí Velké války byly rozbuškou další holešovské tragédie, která se odehrála již v podmínkách Československé republiky.

Průběh holešovského pogromu z prosince 1918 i jeho přípravy popsal ostravský historik Petr Šimíček v studii *Poslední pogrom na Moravě – Holešov, prosinec 1918*, která byla zveřejněna roku 2013 na internetovém portálu *Moderní dějiny*.

Holešovský pogrom, který se odehrál v noci z 3. na 4. prosince, byl pečlivě připravován – pogromisté záměrně přerušili telegrafní a telefonní spojení Holešova s okolním světem – kde jinde než v hospodě.

Na židy se v hostinci u Gruthardů chystali přiopili místní občané a vojáci. Ti už se delší čas mezi Kroměříží a Holešovem bezcílně potulovali. Jeden z inspirátorů akce podle svědectví vyřvával: „Tak co bude se židy? To se nesmí nechat! Všichni musejí pryč! Máme tu vojáky, a ti na ty židáky půjdou s námi... Seš vlastenec? Když seš vlastenec, tak nemůžeš stát stranou, až půjdeme na Židy!“ Pogrom za-

čal třemi výstřely před půlnocí 3. prosince, byl zrovna pátý den židovské slavnosti světél Chanuka...

Ze všech stran se skupiny ozbrojenců řítily do židovské čtvrti. Mnozí byli sice značně opilí a rozjaření, ale celý útok byl dobře organizován – útočníci byli rozděleni do oddílů, které měly vlastní velitele! Stříleli z pušek do oken židovských domů, později do nich vnikali a terorizovali jejich vystrašené obyvatele.

Hlavním cílem většiny účastníků této zákeřné akce bylo vlastní obohacení – nutili židy k vydávání finanční hotovosti a nejruznějších cenností, prohlédávali jejich byty a hledali tajné skrýše, někteří brali vše, co jim přišlo pod ruku (peřiny, nábytek, hodiny, cigarety, kávu, mouku)...

Rabování židovských objektů bylo provázáno brutálním násilím – a to nejen vůči židovským mužům, ale i ženám, z nichž některé byly znásilněny. Nejtragičtějším důsledkem pogromu bylo usmrcení dvou mužů, kteří byli zavražděni při obraně svých domovů. O těchto obětech ve své již zmíněné bakalářské práci E. Herecová uvedla:

Zavražděný Hugo Grätzer měl 43 let a do Holešova se zrovna vrátil před čtyřmi dny z vojny. Byl to syn Abrahama Grätzera, jenž byl majitelem místní palírny. Druhá oběť Hermann Grünbaum měl pouhých 21 let a byl spolubojovníkem Hugo Grätzera z fronty. Byl synem ovdovělé maloobchodnice Fanny Grünbaumové. Dále byla vážně zraněná jedna služebná a dva vojáci. Po této události se židovského obyvatelstva zmocnilo zděšení a opouštělo město.

Relativní klid se podařilo v Holešově obnovit až 4. 12. 1918 kolem poledne, kdy do města dorazily vojenské posily

až z Brna, neboť jednotky povoláné z Kroměříže situaci nebyly schopny zvládnout.

Úřední komise, která zahájila vyšetřování 22. 12. 1918, konstatovala, že během pogromu bylo vydrancováno 51 domů, 26 obchodů a čtyři hostince. Celkové škody byly nakonec touto komisí vyčísleny na 2 627 725 korun. Komise však k vyplacení náhrady schválila necelou pětinu této částky – 405 095 Kč a poškození nakonec obdrželi pouhých 90 075 korun. Většina postižených židů se tak žádného odškodnění nedočkala...

Masarykův lid

Pogrom pohledem Národních listů

O tragických událostech v Holešově informovaly, zpravidla krátkými zprávami či komentáři, některé celostátní i regionální české tiskové orgány. Například deník *Národní listy* referoval o násilí v Holešově až 7. 12. 1918, a to pod dosti zavádějícím titulkem *Dračí sémě bolševismu na Moravě?*

K vážnému porušení veřejného pořádku došlo v Holešově na Moravě, a to zcela podle vzoru bolševického. Z Ostravska přijelo v noci do Holešova asi 150 mužů ve vojenském stejnokroji, v hostinci získali při pití ještě některé místní vojáky a společně pak v noci demolovali židovské domy a obchody. Dva židé byli zabiti. Je zjevné, že přepadení Holešova bylo zorganizováno podle vzoru ruských bolševiků, kteří své „komitety zničení“ organizují tak, že bandy z jednoho místa vypraví se do míst vzdálenějších a tam loupi a vraždí. Podobný případ se stal v Koutcích a „Lidové noviny“ upozorňují na souvislosti těchto případů s příjezdem Munovým, který projel Ostravskem a který zcela otevřeně vyzýval dělnictvo v Prostějově k bolševismu a teroru proletariátu. Proti takovým případům je nutno velice ostře vystoupiti.

Z tohoto textu je patrné, že vina za rozpoutané nepokoje byla přičítána údajným bolševickým silám, které ohrožovaly stabilitu nově vzniklé republiky. Motivace účastníků holešovského pogromu byly však jednoznačně kriminální povahy a rozhodně nebyly inspirovány ohlasem politického vývoje v Rusku po roce 1917, neboť k protizidovským pogromům docházelo již dávno před vypuknutím „Říjnové revoluce“. Svádění viny za tento pogrom na údajné bolševiky v čele s levicovým radikálem Aloisem Munou, navrátilcem z Ruska a pozdějším předsedou KSČ v letech 1922 – 1924, jemuž Ferdinand Peroutka ve svém nejznámějším díle *Budování státu* věnoval rozsáhlou kapitolu *První komunista přijel*, bylo jen účelovým odváděním pozornosti od skutečných pachatelů tohoto zločinu a jejich nelidské ziskosti.

Mírné potrestání účastníků pogromu

Dne 21. 7. 1919 byl před zvláštním senátem v Olomouci zahájen soudní proces proti 15 civilním osobám, které byly obžalovány ze zločinů veřejného násilí, loupeže a krádeže. O deset dní později bylo odsouzeno k trestu odnětí svobody třináct z nich. K nejvyššímu trestu byl odsouzen nádeník Stanislav Hlušík, jemuž byl – jako vůdci rabujícího davu – vyměřen pětiletý žalář. Ostatní obžalovaní byli odsouzeni k trestům vězení v rozmezí 8 měsíců až čtyř let.

Výše těchto trestů byla ale vzhledem k závažnosti trestné činnosti obžalovaných neúměrně nízká, neboť za zločiny, ze kterých byli účastníci pogromu obviněni, mohly tehdejší soudy uložit odnětí svobody na 10, 15 i 20 let.

Tyto rozsudky byly ovlivněny tehdejší společenskou atmosférou, která byla do značné míry nepochybně antisemitská, ale též výrazně germanofobní.

S relativně nízkými tresty vyvázli také příslušníci československé armády, kteří byli souzeni na podzim roku 1919. Již citovaný historik Petr Šimíček o tomto procesu uvedl:

Vojáci, kteří se pogromu účastnili, byli vyšetřováni vojenskými vyšetřovateli a Vojenské zastupitelství v Olomouci nakonec obžalovalo celkem jednadvacet důstojníků, poddůstojníků a vojáků ze zločinů loupeže, krádeže a veřejného násilí. Při jednání divizního soudu nebyla přítomna veřejnost, rozsudky byly vyneseny 5. listopadu 1919. Josef Novák, vrah Heřmana Grünbauma, dostal deset let...

Ohlédnutí

Pogrom v Holešově na počátku prosince 1918 byl našťastí ojedinělou tragickou událostí tohoto druhu, která se za první Československé republiky již nikdy neopakovala. V části české veřejnosti však i nadále existovaly skryté antisemitské postoje, které vyvěly opět po Mnichovu 1938 – v neradostném čase druhé republiky. Samotný holešovský pogrom ale postupně zapadl v zapomnění, neboť političtí představitelé, publicisté i historici Masarykovy republiky neměli z mezinárodních důvodů zájem tento krvavý moment z doby vzniku československého státu příliš připomínat.

Podobný postoj zaujala i oficiální komunistická historiografie v letech 1948 – 1989, neboť i ona – třebaže z jiných ideologických důvodů – o zločinu v Holešově mlčela.

Naprosté zapomenutí holešovských událostí reflektovala na počátku 90. let minulého století spisovatelka Inna Mirovská, která v závěru svého díla *Den pěti světél*, jež vycházelo roku 1994 jako četba na pokračování v deníku *Lidová demokracie*, uvedla:

Od pogromu v Holešově uplynulo tři čtvrtě století. V průvodcích a příručkách se člověk mimo jiné dočte, že už v r. 1504 „se píše o početné židovské obci“, že k zajímavostem patří „v Příčné ulici synagoga z roku 1560, upravovaná v letech 1615 a 1737 (nyní součást Vlastivědného muzea)“ a že „v Hankově ulici se nachází starý židovský hřbitov ze 16. století s náhrobkem rabína Sabbatai bei Meir Kohena zvaného Šach... „

Ale nikde ani zmínka o pogromu. O pogromu nic nevěděli a žádné materiály neměli ani v archivu Státního židovského muzea v Praze. Dokonce i v pražské židovské náboženské obci nechápavě kroutili hlavou: V Holešově? V roce 1918? Za první republiky? Pogrom? Vyloučeno!

V současné době však již existuje poměrně rozsáhlá literatura, která holešovský pogrom nejružnějším způsobem mapuje a hodnotí. Součástí širšího českého společenského povědomí se však tragické prosincové události v Holešově nikdy nestaly.

Informační zdroje:

Inna Mirovská, *Den pěti světél, Lidová demokracie*, 1994

Z paměti Dr. Aloise Rašina, Masarykův lid, 3/2014

<http://www.moderni-dejiny.cz/clanek/posledni-pogrom-na-morave-holesov-prosinec-1918/>

https://theses.cz/id/jwv448/Bakalsk_prce.pdf

Zdeněk Víšek

Článek připomíná soud nad několika bývalými příslušníky SS, kteří se účastnili masakru v Oradour-sur-Glane.

FRANCOUZSKÉ LIDICE A OBHAJOBA BÝVALÝCH PŘÍSLUŠNÍKŮ SS PŘED VOJENSKÝM SOUDEM

Již v době, než jsem se stal advokátem jen laicky, jsem si říkal, jak lze vysvětlit takové činy Němců za 2. světové války – všimněte si, že mluvím o jejich kolektivu a ne o jejich armádách – jako bylo vyvraždění našich Lidic, Ležáků a francouzské obce Oradour-sur-Glane. Ani později, když jsem se stal advokátem, jsem nechápal, jak lze tyto činy obhajovat. U nás lze považovat popravení Karla Hermanna Franka, jednoho ze strůjců vyvraždění a vypálení Lidic, za to, že pomyslné spravedlnosti bylo učiněno zadost. Přitom jeho obhájce JUDr. Kamil Resler měl kvůli jeho obhajobě při procesu mezi lidmi velké potíže. Byl k obhajobě určen ministrem spravedlnosti dr. Drtinou.

Ve Francii tomu bylo jinak. Dne 10. 6. 1944 byla druhá divize SS zvaná Das Reich přemístěna z Ruska k městu Montauban a měla dále pokračovat, aby podpořila frontu v Normandii. Jeden z jejich důstojníků byl však zastřelen francouzskými odbojáři, následky tohoto činu byly příšerné: němečtí vojáci obklíčili město Oradour-sur-Glane, na náměstí shromáždili muže, ženy, děti, staré lidi a německý tlumočník jim oznámil jménem velitele majora Dickmanna, že bylo zjištěno, že obyvatelé města kryjí teroristy a shromažďují tajně zbraně a že proto budou potrestáni. Starosta města Desorteaux protestoval a nabídl se Němcům jako rukojmí. Marně. Muži byli nahnáni do stodol a postříleni, ženy a děti zavřeny v kostele, byly zde zmasakrovány a kostel i stodola byly zapáleny. Celkem zahynulo 190 mužů, 247 žen a 205 dětí. Přežilo, pouze náhodou, 5 mužů a jedna žena.

Po válce spojenci objevili několik bývalých příslušníků SS, kteří se masakru zúčastnili, v NSR a byli dopraveni k Vojenskému soudu v Bordeaux. Před soudem se Němci snažili ospravedlnit tvrzením, že francouzští odbojáři zajali a umučili jednoho z jejich velitelů.

A nyní si přečtete slova jednoho z jejich obhájců – obžalovaní byli přece před soudem v demokratickém státě – advokáta Charlese de Guardia, který na jejich obhajobu prohlásil: „Váš rozsudek, páni soudcové, bude důkazem vašeho mínění o armádě jako takové. Budete muset rozhodnout, zda voják může kritizovat rozkaz. Rozumnost v armádě je pojem pouze technický, nesmí být kritická, a to na všech stupních velení. Viděli jsme někdy generála, aby se ptal, zda válka, ve které slouží, je spravedlivá nebo ne? Nečeká se, že se vyjádří, to činí jen civilové. Armáda nepotřebuje filozofy, potřebuje jen techniky a hrdiny. Filozofie ve válce u vojáků neexistuje.“

Soudní proces měl ještě mimosoudní dohru v Alsasku. Mezi německými vojáky byli i francouzští občané z Alsaska, kteří byli do německé armády rekrutováni násilně a byli

rovněž souzeni. Ihned po válce se stali opět Francouzi, a protože válečné zločiny podobného druhu se nesměly projednávat proti Francouzům, byli tito odsouzení ihned amnestováni. Do vězení šli pouze němečtí vojáci, ale i tito byli za několik let amnestováni a mohli odjet domů.

Bylo spravedlnosti učiněno zadost? Není ta demokracie v soudnictví zajímavá a poučná? Ale svým způsobem je stále problematická.

Když jsem vedl jednu exkurzi bývalého Sport-turistu, navštívili jsme poměrně rozlehlé zbytky tohoto nešťastného městečka. Domy a zdi nebyly srovnány se zemí jako tomu bylo v Lidicích. Holé, zčernalé zdi stojí jako výstražný vykřičník, kam až se někdy dostává lidské myšlení ovlivněné nezodpovědnými lidmi, zjemněle řečeno.

A nemohu si nedovolit poznámku, že prvním německým vysokým politikem, který zbytky Oradouru-sur-Glane po válce v roce 2015 navštívil, byl až současný německý prezident Gauk.

Chci ještě popsat činnost a osudy dvou německých představitelů okupačních sil ve Francii. První byl Otto Abetz. Před válkou novinář žijící v Paříži, oženil se s Francouzkou. V roce 1939 byl předsedou francouzské vlády Daladierem, známým „mnichovanem“ vyhoštěn. V roce 1940 se vrátil jako německý velvyslanec pověřený Hitlerem kolaborací s Francouzi. V roce 1949 byl postaven před Vojenský soud v Paříži, aby se hájil ze své činnosti po dobu německé okupace. První jeho obhajobou byla námitka, že nemohl být velvyslancem a neměl žádnou moc, neboť válečný stav mezi celou Francií a Německem stále trval. Velmi mu přitěžovalo, že spolupůsobil při deportaci francouzských Židů na „východ“ a že se podílel na vývozu některých uměleckých předmětů do Říše. Polehčující okolností bylo, že zabránil popravě 120 členů francouzské teritoriální gardy, která střílela po německých parašutistech na počátku francouzsko-německé války. Rozsudek francouzského Vojenského soudu se vypořádal se 64 body obžaloby a Abetze odsoudil na 20 let nucených prací po přiznání dalších polehčujících okolností. Po několika letech byl amnestován (byl to vliv vzniklé studené války?) a propuštěn. Zemřel v Německu v r. 1958 při autonehodě.

Druhou historickou osobností je Dietrich von Choltitz, generál a velitel německé posádky v Paříži. V Paříži vypuklo v den výročí dobytí Bastily 14. 7. 1944 povstání proti německé okupační moci. Generál obdržel 23. 8. 1944 telegram od německého Vrchního velitelství branné moci, jmenovitě od Hitlera, v němž je zdůrazněna obrana Paříže, nutná pro udržení celé přímořské fronty. V telegramu se

Masarykův lid

konstatovalo, že „ztráta Paříže v dějinách vždy vedla ke ztrátě celé Francie“. Generál dostal rozkaz přímo od Hitlera, že je nutno bojovat všemi prostředky, že musí zničit celé bloky domů a veřejně popravovat vůdce povstání. To potom vedlo ke stále Hitlerově otázce z jeho pevnosti v Rastenburgu: „Hoří už Paříž?“ Nehořela, generál von Choltitz se vzdal osobně francouzskému veliteli generálu Philipu Leclercovi v přepychové jídelně policejní prefektury proti Sainte Chapelle. Německá posádka v Paříži přestala bojovat. Kdyby byl von Choltitz Němci dopaden, byl by jistě

odsouzen německým vojenským soudem a popraven. O trestní řízení proti němu požádal 28. 8. 1944 prezident německého Vojenského soudu maršál Model, tehdejší vrchní velitel německých sil.

Už bývalý generál von Choltitz byl po zajetí ve Francii po více než 4 letech propuštěn. Do své smrti – 5. 11. 1966 – žil skromně ve své vilce v Baden-Badenu. Po jeho smrti francouzský tisk o něm psal obšírné a kladné nekrology.

Václav Král

Otištěním článku o pumovém atentátu na Svobodnou Evropu připomínáme něco z dramatických osudů této rozhlasové stanice, která sehrála nezastupitelnou roli v podlamování komunistické nadvlády ve střední a východní Evropě i v někdejším Sovětském svazu. (In: Karel Sedláček: Volá Svobodná Evropa, Praha 1993, str. 121-127.)

PUMOVÝ ATENTÁT NA SVOBODNOU EVROPU

Komunistický režim se však nespokojoval jen s pomlouváním RSE nebo vysíláním agentů, ale v bezuzdné zuřivosti se rozhodl i pro teroristický útok. Podrobnosti zveřejnilo České slovo v březnu 1981.

Pumový atentát na Svobodnou Evropu Sobota, 21. února večer.

V protáhlé bílé budově rozhlasových stanic Svobodná Evropa a Svoboda na okraji Anglické zahrady v Mnichově září do temné noci dva velké skleněné obdélníky hlavního vchodu a technické centrály. V kolmých křídlech ze sta oken se svítí jen v několika ojedinělých místnostech. Ted v sobotu večer pracuje jen asi třicet zaměstnanců, pouhá kapka z celkového osazenstva 1 000 zaměstnanců obou stanic.

V redakci zpráv československého oddělení připravují vysílání na 22. hodinu. V 21 hodin 46 minut sekretářka, sl. Marie Puldová, dopisuje diktát, hlasatel Alan Antalis studuje rukopisy, jež má zanedlouho číst z přilehlého studia do mikrofonu. Zvoní telefon, redaktor Rudolf Skukálek skoro mechanicky zvedá sluchátko a hlásí „tady newsroom“. Nikdo neodpovídá, redaktor urguje „kdo je tam?“ Zas je tiho.

21 hodin 47 minut.

Zaduní strašný výbuch, zařízení redakční místnosti je rázem v sutinách, okno i dveře vyraženy, všichni tři zaměstnanci, zranění do krvava tisíce střepinami a úlomky okenního skla, aniž vlastně vědí jak, pudově, po paměti se po kolenou prohrabávají spouští trosek ke dveřím na chodbu. A na té krátké cestě ztrácejí vědomí.

O okamžicích po obrovské detonaci nemůže mnoho říci ani dalších třicet zaměstnanců, kteří byli na odlehlejších pracovištích v budově. Ostatní, když se vzpamatovali z ohromení, sahali po telefonu, aby přivolali pomoc. Marně. Telefon byl hluchý, nefungoval. Pomoc však přispěchala rychle, v minutách. Přivolali ji obyvatelé sousedních domů. Dostavily se oddíly policie, hasiči, přijela záchranná sanitní auta, služba pro katastrofy. Začali se sjíždět i členové odborné vyšetřovací komise. Všichni, od strážníků až po od-

borníky, užasli nad spouští, kterou měli před sebou. Obraz jako po náletu. Velké otvory ve zdích, roztržštěná okna, vylámané okenice a vyvrácené dveře, někde směrem ven, jinde směrem dovnitř, sesypaná stropní omítka, nadzvednuté střechy budov, zděné pilíře v kancelářích vejpl, na stromech před rozhlasem záclony, vyrvané z okenic a vyražené tlakem vzduchu ven. Na všem spousta, mračna prachu, který se usadil až po dnech. A okoli? V okruhu sta metrů zůstala nepoškozena jen některá okna, stovky jich detonace roztržila. I v malém autobusovém čekacím kiosku, vzdáleném padesát metrů od místa výbuchu, se centimetr tlusté skleněné obložení tří stran sesypalo.

První opatření samozřejmě platila záchraně zraněných, především nejvíc postižených tří zaměstnanců československé redakce zpráv. Kde kterého sanitáři našli, se přesně neví ani teď. Ale našli je zkrvavěle poraněné, polovědomé a rychle je dopravili do nemocnice, kde už na ně čekali zburcovaní lékaři. S čs. trojicí odvezla sanitka i telefonistku, která ve chvíli výbuchu neseděla za svou ústřednou (umístěnou v suterénu o poschodí níž pod čs. redakcí), nýbrž byla opodál, neboť se chystala k odchodu ze služby. Maličká vzdálenost několika desítek centimetrů od ústředny a místa, kde stála, jí zachránila život. Centrála byla zničena na padrt, zůstaly z ní chomáče drátů. Tlakem vzduchu bylo poraněno i několik chodců na ulicích a sousedé „odnaproti“ v činžácích, vzdálených od budovy rozhlasu několik desítek metrů. Byli poraněni v bytech střepinami skla.

Lékaři v nemocnici zjistili, že velice kriticky byla postižena sekretářka Marie Puldová. Utrpěla tak těžká zranění v obličeji i na těle, že se lékaři dva dny obávali o její život. Z tohoto nebezpečí vyvázla, ale následky – zejména v obličeji – ponese asi celý život. Hlasatel Alan Antalis má poraněný zrak a ačkoliv se hned po převozu podrobil operaci (odstraňování skleněných střepinek z očí), není ještě známo, do jaké míry se očním specialistům podaří zrak zachránit. Redaktor Skukálek utrpěl zranění ne tak kritického rázu, ale utrpěl jich tolik, že v nemocničním ošetření pobude ještě několik týdnů.

Masarykův lid

Výbuch, jehož rozsah a dosah se nedal ihned zjistit, přiměl úřady k zákazu vstupu do budovy. Ani rozhlasoví zaměstnanci mimo službu, kteří se z poslechu zpráv německých rozhlasových stanic a z televize (zpráva o atentátu byla pohotovostně oznámena po 10. hodině večer), dověděli o výbuchu a přispěchali na pomoc, nesměli dovnitř a mohli jen zpozvzdálí přihlížet, jak policisté v záplavě umělého světla shromažďují úlomky a stěpiny bomby a snášejí je odborníkům na stůl k odbornému posouzení.

Uvnitř budovy zaměstnanci za nesmírně ztížených podmínek pečovali, aby se pokračovalo ve vysílání: na krátkou chvíli bylo přerušeno vysílání do Ruska, čs. oddělení vysílalo hudbu, ostatní pořady fungovaly normálně. Na ranní nedělní služby se dostavili všichni zaměstnanci podle rozvrhu a všechny pořady se vysílaly bez jakékoli závady přesně podle stanoveného programu. Podle poslechu soudě, bylo všechno v pořádku. Nikoli ovšem na pracovištích. Našla se náhradní místnost, ale bylo třeba hledat český a slovenský psací stroj, protože těch byly zničeny desítky ve všech čs. kancelářích spadanou omítkou, rámovím anebo k nepoužití porouchány tím, jak je tlak vzduchu srazil na cokoli, co bylo v cestě. Ale nejen psací stroje se staly vzácností, nýbrž i psací stoly, ba i židle.

Odborníci už večer došli k názoru, že bomba byla cizího původu a typu, jakého dosud nebylo v Německé spolkové republice použito, že vážila 20 až 25 kilogramů a byla neobyčejně silná, o velké drtivé působnosti. Zřejmě pocházela z dílny dokonalých odborníků.

Ráno, po odborném průzkumu stavebních expertů, se konstatovalo, že výbuch nezničil jen kancelář čs. redakce zpráv, nýbrž zpusťoval vedle čs. křídla i další dvě do té míry, že úřady nedovolily, aby se v nich úřadovalo. Křídla byla vyklizena a už se pracuje na jejich obnově, která si vyžádá aspoň tři měsíce. Celkovou škodu odhadli znalci na pět milionů marek.

Veřejnost v Německé spolkové republice reagovala na zprávy o atentátu okamžitě a rozhořčeně. Bavorská vláda vyzvala občany, aby spolupracovali s úřady a vypsala za informace, vedoucí k dopadení pachatele, odměnu ve výši 30 000 marek. Bavorský ministr vnitra Tandler v neděli odpoledne odsoudil atentát prohlášením, v němž jej označil za nejzbabalejší, podlý a nelidský čin. Požádal obyvatelstvo, aby pomohlo odhalit původce „této nejproklatější formy zločinu“. Mnichovský primátor Kiesel nazval atentát zločinem ranou.

Detonace, slyšitelná v mnichovské noci v okruhu několika kilometrů, vyvolala odezvu, slyšitelnou na statisíce kilometrů v celém světě, především ovšem svobodném. Zprávy, reportáže a záběry z místa zločinu byly první zprávou západoněmeckých rozhlasových a televizních stanic nejen v sobotu pozdě večer, nýbrž i celou neděli, ale právě tak referovaly o atentátu rozhlas a televize všech zemí od severního pólu k jižnímu a na obou stranách Greenwichského poledníku. Dříve, než mohli redaktori a jiní zaměstnanci čs. oddělení posoudit tuto celosvětovou odezvu z dodatečných referátů, dověděli se o ní od vzdálených přátel, známých i neznámých. Volali je domů do bytů (telefonní ústředna v rozhlasu nefungovala) a projevovali účast se zraněnými a nabízeli pomoc. Pravda, nejprvnější a nejpočetnější telefonáty s nabídkami okamžité výpomoci přicházely z Mni-

chova, ale v rozpětí mála hodin a dnů volali – kromě příbuzných zraněných čs. zaměstnanců – přátelé a známí ostatních pracovníků v radiu, ba i mnozí posluchači. Hlásili se z Argentiny, Filipín, ze Spojených států a z Austrálie, Francie, Itálie – nelze ani všechny země vyjmenovat. Byla to reakce příznačná a jednoznačná: nedat se zastrašit, nepodlehout teroru. Právý opak toho, co nepochybně původci atentátu – zatím nezjištění a patrně nezjistitelní – chtěli dosíci. Z oficiálních míst první zaujalo stanovisko k mnichovskému zločinu americké ministerstvo zahraničí State Department. V prohlášení, jež přečetl mluvčí ministerstva, se útok označil za nesmyslný, násilný čin. Spojené státy přijaly zprávu o atentátu s hlubokým politováním. Mluvčí dodal, že nemá informace o tom, kdo je za atentát odpovědný a že se vyšetřováním zabývají bavorské úřady.

Z projevů, které byly tlumočeny vedení a zaměstnancům Radia Free Europe a Liberty je třeba především zaznamenat slova papeže Jana Pavla II., který na cestě z Dálného východu do Říma v rozhovoru s redaktorem polského oddělení RSE, Tadeuszem Nowakowskim, vyjádřil upřímnou a hlubokou účast s oběťmi atentátu, o teroristické akci mluvil s lítostí a dodal, že se modlí za jejich oběti. Americký generální konzul v Mnichově, Carrol Brown, postoupil rozhlasové stanici osobní poselství ministra zahraničí Alexandra N. Haiga, jenž pumový útok odsoudil, projevil účast zraněným a jejich rodinám a vyjádřil hluboký obdiv všem, kteří obětavě a statečně zabezpečili normální vysílací operace přes utrpěnou škodu. Nesmyslné činy tohoto druhu jen povzbuzují rozhodnutí podporovat důležitou práci stanic Svobodná Evropa a Svoboda vysílat národům v Sovětském svazu a ve východní Evropě. Předseda zahraničně politického výboru amerického senátu Charles Percy z Chicaga atentát odsoudil a vyzvedl skutečnost, že pracovníci obou stanic zajistili vysílání bez přerušování i za těchto nešťastných okolností. Předseda zahraničně politického výboru americké poslanecké sněmovny, Clément Zablocki, označil útok za vážnou událost, která však nesmí přerušit mírové dílo, které je posláním stanic. Poslanec Edward J. Derwinski v telegramu z Washingtonu oznámil, že se atentátu zhroutil, že spolu s jinými oceňuje podíl pracovníků radia v prosazování svobody a přál zraněným brzké uzdravení. Zástupce britského generálního konzula v Mnichově, P. E. L. Jackson: „Zdá se, že ve světě, v němž žijeme, musí se počítat s nějakou reakcí na svobodnou výměnu myšlenek, ale toto byl obzvlášť ohavný čin, provedený s naprostou bezohledností k lidskému životu a bezpečnosti. Prosím, přijměte tento projev našich sympatií.“ Patrik E. Nieburg, americký ředitel rozhlasové stanice RIAS v Berlíně: „Jsme otřeseni násilím proti stanicím RFE/RL a vyjádřili jsme se v tom smyslu v ranním komentáři. Naše myšlenky jsou zejména s raněnými kolegy, jimž celé osazenstvo a ředitelství naší stanice přejí brzké, úplné uzdravení.“ Z Paříže telegrafoval generální tajemník Force Ouvrière, třetí nejsilnější odborové organizace francouzského dělnictva, André Bergeron: „S poňnutím jsme se dověděli o ohavném útoku na vaši hlavní vysílací ústřednu. Dojímá nás vážný zdravotní stav obětí. Přijměte naši hlubokou účast a tlumočte svým spolupracovníkům naše nejupřímnější přání úplného uzdravení.“ Prezident americké novinářské organizace, Newspaper Guild, Charles A. Perlík z Washingtonu, poslal tento projev:

Masarykův lid

„Newspaper Guild je šokována atentátem, při němž bylo zraněno osm lidí a ohroženy desítky. Je bezpodmínečně nutné zesílit bezpečnostní opatření, aby se zabránilo opakování, zabezpečily životy členů Newspaper Guild i ostatních zaměstnanců a operace Radia Free Europe.“ V projevu, zasláném zaměstnanci československé sekce Hlasu Ameriky z Washingtonu se po vyjádření sympatií uvádí: „Kéž by tento násilný čin všechny nás v mezinárodním vysílání posílil ve víře, že svět potřebuje svobodnou výměnu informací a myšlenek, jestliže se má stát bezpečným místem pro lidstvo.“ Z desítek a desítek telegramů a dopisů nelze všechny uvádět, mezi odesilatelé byli dr. Fellhauer, náměstek ředitele rozhlasové stanice Deutsche Welle z Kolína n. R., poslanec dr. Herbert Hupka z Bonnu, Hubertus zu Lowenstein, předseda Sdružení svobodných německých autorů, Joachim Mansel, předseda „Přátel Berlína“ v Mnichově, reprezentanti odborové organizace Deutsche Angestellten-Gewerkschaft K. Muller a J. Liesegang. Brazílský konzul zároveň nabídl rozhlasu místnosti, kdyby jich bylo zapotřebí. Rovněž Hlas Ameriky v Mnichově dal k dispozici studia.

Zprávy o útoku na rozhlasové stanice oznámily – s patřičným zpožděním a ve zřejmých rozpacích (nečisté svědomí?) i sdělovací prostředky ve střední a východní Evropě. Zatím co dokonce i TASS uvolnil pro rozhlas a tisk první zprávu o výbuchu bez obvyklého marxisticko-leninského komentáře, zatím co Varšava a Budapešť v rozhlase i televizi zveřejnily dost podrobné depeše západních tiskových agentur, Praha v rozhlase i v televizi si nedovedla odpustit, aby k názvům Svobodná Evropa a Svoboda nepřidávala přídomek štvavá, smutně proslulá, pirátská. Přiznala, že útok na stanice byl teroristický čin, ale vůči obětem zločinu neuměla projevit ani tolik lidskosti, aby po nich neházela nadávky. Na narážky v mezinárodním tisku, že atentát se logicky jeví jako čin východních agentů, reagovala Praha citátem z listu západoněmeckých komunistů „Unsere Zeit“, podle něhož byla bomba položena tak, aby štvavé vysílání nepřerušila ani na minutu: na celé akci je vidět rukopis odborníků ze CIA a tato okolnost zřejmě činí zbytečnými všechny snahy vypátrat viníky. Praha se také pohotově připojila k názoru odborníků Tassu, jenž v úvaze o možných

původcích atentátu uváděl levé i pravé teroristy v Německu, CIA a nadhazoval i možnost, že útok provedli sami emigranti, aby si tak mezi sebou vyřídili sporné účty. Nejen Praze, ještě víc Moskvě záleží na umlčení rozhlasových stanic Svobodná Evropa a Svoboda. Projevilo se to i v plénu 26. sjezdu komunistické strany Sovětského svazu v Moskvě, na němž první tajemník Svazu sovětských skladatelů Tichon Chrennikov stanice obvinil, že v propagační válce proti Sovětskému svazu a proti jednotě socialistického tábora používají nejnestoudnější způsob – hudby. Ovšem je to prý marná snaha, řekl Chrennikov, neboť v Brežněvovu projevu prý zaznívala „mocná hudba revoluce, s níž nemůže udržet krok ani výtvar největšího hudebního kompozičního genia“. Ne tak docela si byl vítězstvím Brežněvova projevu jist sovětský delegát na konferenci o bezpečnosti a spolupráci v Evropě Konrašev, jenž – samozřejmě s podporou čs. delegáta – se pokoušel vložit do závěrečného aktu madridské konference odstavec o tom, aby byla činnost rozhlasových stanic Svobodná Evropa a Svoboda v Mnichově zastavena. Delegáti Spojených států a Velké Británie mu odpověděli, že k jakémukoli návrhu na zastavení činnosti rozhlasových stanic Svobodná Evropa a Svoboda nikdy nedají souhlas. Toto prohlášení je nejpřípadnější a nejzávažnější tečkou k tomuto referátu, v němž se ohavná událost z 21. února večer a její následky vystihují jen částečně a v nejhrubších rysech.

* * *

Díky rozpadu komunistického systému v zemích střední a východní Evropy a otevření některých tajných archivů jsme se dozvěděli pravdu o pozadí atentátu na RSE. Světové agentury přinesly 13. července 1990 zprávu z Budapešti, podle níž maďarský generální prokurátor vyslovil domněnku, že pumový útok provedl mezinárodní terorista Carlos, vlastním jménem Ilyich Ramirez Sanchez, narozený ve Venezuele. Komunistické režimy podporovaly finančně i zbraněmi toto teroristické hnutí, které má na svědomí řadu útoků, jež si vyžádaly oběti na lidských životech. Carlos a jeho společníci navštívili nejen Maďarsko, ale i Prahu.

Karel Sedláček

Článek o Českém národním hřbitově v Chicagu je doplněn autorovými zajímavými vzpomínkami na Masarykovy vnučky a přemístění urny Alice Masarykové do Lán.

ČESKÝ NÁRODNÍ HŘBITOV V CHICAGU

Nejprve, jak jsem se s tímto hřbitovem seznámil, dá-li se to takto říci.

Začalo to na dálku a písemně. Masarykův ústav v Praze a Masarykova společnost v Praze, jejíhož výboru jsem drahně let členem, mě v r. 1994 požádaly, abych právně spolupracoval při převozu urny s popelem paní Alice Masarykové do Prahy, aby byla uložena do hrobu jejího otce Tomáše Garrigua Masaryka v Lánech. Paní Alice Masaryková žila, jak známo, v dobrovolném exilu v USA a poslední léta strávila v Chicagu, kde také zemřela.

Moje úloha spočívala v tom, že jsem měl na podkladě různých listin připravit plnou moc pro paní Rozinu Nehasilovou, vdovu po významném českém emigrantovi, který žil jako národněsocialistický poúnorový uprchlík v Chicagu. Tuto plnou moc měly udělit ještě žijící vnučky Tomáše Garrigua Masaryka, paní Herberta a Charlotta Masarykovy. Návštěva těchto dam v jejich bytě v Cihelné ulici v Praze 1 patří mezi mé krásné vzpomínky na setkání s význačnými lidmi. V prostorném bytě byly dámy obklope-

Masarykův lid

ny rodinnými suvenýry, fotografiemi a starožitnými předměty rodiny Masarykových.

Plnou moc jsem získal, na americké straně bylo vše shledáno v pořádku a mohlo dojít k vyzvednutí urny paní Nehasilovou na Českém hřbitově v Chicagu – „Czech Corner“. Po dopravení do České republiky byla urna pietně uložena na hřbitově v Lánech.

Slovo corner znamená kout, proto jsem si představoval, že v Chicagu existuje hřbitov, v němž je jeden oddíl, kam bývali a bývají pohřbíváni čeští emigranti nebo jejich potomci. To jsem se ale spletl! Slovo corner je pouze zmenšeninou velkého hřbitovního komplexu nazvaného tak, jak je nadepsána tato kapitola – Bohemian National Cemetery.

O hřbitovu a jeho vzniku nás nejlépe poučí kniha o 300 stránkách „Padesátileté jubileum Českého Národního hřbitova“ autora J. J. Jelínka z roku 1927, ze které si dovoluji citovat.

„Příčiny vystěhovalectví Čechů do Ameriky byly zejména dvě: jednak byla to hospodářská tíseň, která nutkala náš lid, aby nedbaje obtíží a svízeli daleké cesty přes oceán opouštěl svoji vlast a v cizí neznámé zemi svou práci a pílí vydobyl sobě lepší existenci, jednak po roce osmačtyřicátém a v letech šedesátých byla to i politická perzekuce, která našim nejlepším a nejschopnějším lidem činila nemožnou existenci za násilnické vlády vídeňské, a proto tak mnozí hledali své štěstí v Americe, kde bylo aspoň možno svobodně dýchat a nebylo se třeba obávat, že za každé výraznější slovo, otevrou se dveře žaláře pro toho, kdo odvážil se je pronést.“

Další vlny emigrací jsou známy: po roce 1900 důvody ekonomické, po roce 1938 důvody politické a rasové, po roce 1948 důvody hlavně politické a po r. 1968 důvody politické promíchané s důvody ekonomickými. Tak se v emigracích odráží naše historie posledních 150 let.

Čeští emigranti si od počátku vedli velmi zdatně ekonomicky i společensky, čehož může být důkazem např. snaha vydávat již v r. 1856 český časopis. Za tím účelem byl do Chicaga pozván i známý Vojta Náprstek. Vydávání časopisu ztroskotalo na (našem občasném) nedostatku peněz. „V roce 1861 založilo 24 uvědomělých krajanů spolek Slovanská lípa, který v sobě soustředil všechny lepší živly české“, jak praví autor Jelínek. Už tehdy tedy existoval výběr mezi lepšími a méně lepšími živly. Od roku 1863 se pravidelně každý měsíc pořádala česká divadelní představení!

Pan Jelínek dále v knize uvádí, že v roce 1876 žilo v Chicagu asi 30 000 Čechů. Ti v této době neměli svůj vlastní hřbitov, své mrtvé pochovávali na česko-polském katolickém hřbitově. Téhož roku však došlo k roztržce mezi páterem Josefem Molitorem, farářem svatováclavské osady na ulici De Koven, a Podpůrným spolkem svatováclavským, se kterým se farář soudně přel o majetek a o školu. Věc došla tak daleko, že farář odmítal některým farníkům dát

místo posledního odpočinku na výše jmenovaném katolickém hřbitově.

„Stalo se tak jmenovitě s paní Marií Šilhánkovou, zemřevší 25. července 1876. Ačkoliv žena byla katoličkou po celý svůj život i s celou svou rodinou, fanatický kněz odepřel jí místo posledního odpočinku na katolickém hřbitově jen z toho důvodu, že před smrtí svou se nevyzpovídala! Její příbuzný, p. J. Bambula, aby překonal odpor faráře, chtěl rodině její postoupiti svůj lot na katolickém hřbitově, ale ani k tomu kněz nepřivoli, a tak nezbylo než zesnulou pohřbíti na obecném hřbitově Graceland.“

Toto nešlechtné jednání katolického kněze vůči mrtvé ženě i jejím příbuzným přirozeně vzbudilo odpor i hnus u značné části našich krajanů a stalo se příčinou, že počalo se veřejně mluvit o tom, aby Čechové chicagští konečně vymanili se z područí kněžského a nedali si více líbiti diktátu fanatického katolického faráře, který ve své zpupnosti troufal si určovati, kam smí či nesmí Čechové své mrtvé pohřbívati.“

Pod vlivem těchto událostí začalo se potom brzy mluvit o potřebě národního hřbitova pro Čechy.

Postupně situace vedoucí ke zřízení tohoto hřbitova zrála a zrála, až byla svolána schůze předsedů všech národních spolků na 12. 2. 1877. Předsedové dvaceti krajanských spolků se rozhodli „súčastniti se založení hřbitova a udržovati jej co společný majetek národní“ – pasáž je v knize vytištěna tučným písmem.

Napadá mne přitom, že je výhoda, že znárodnění po roce 1948 nemělo účinky extraterritoriální, jinak by možná přešel i tento hřbitov do rukou pracujícího lidu, možná i našeho. Jména spolků, o kterých se v knize píše, jsou vesměs tradiční jako Česko-americký Sokol nebo Česko-dělnický spolek, jiná vzbuzují úsměv – Česko-krejčovský spolek nebo Podpůrný sbor v pádu ohně (výraz hasiči nebo dokonce požárníci patrně mezi Čechy do Chicaga nepronikl).

Na jednání byla sepsána „Charter sboru českého národního hřbitova“ odeslaná panu G. H. Harlowovi, tajemníku státu Illinois o ustanovení „Českého Národního Hřbitovního Sboru“ (Bohemian National Cemetery Association).

Masarykův lid

Jak tomu v životě bývá, snad každá význačná věc se v praxi setkává s nesnázemi, a tak tomu bylo i v tomto případě. Nastalo hledání vhodného pozemku. Jednali s více prodejci, počítalo se s nákupem od více vlastníků pozemků, mezi jinými i s jistým panem Snellem. Ten však chtěl moc peněz a z prodeje sešlo. Když bylo místo konečně vybráno, postavili se proti návrhu obyvatelé obce historického názvu Jefferson. Ti pohřbívali své mrtvé na hřbitovech v Chicagu a nechťeli hřbitov ve své blízkosti.

„I vyzvedli soudní zákazy“ – dnes bychom řekli – navrhli soudní opatření. A tak došlo k soudu. Smlouva o prodeji pozemků byla platná, a tak šikovný kolega – advokát –

Výboru poradil, aby na pozemku znenadání pohřbili jednoho až dva mrtvé a na plot dali nápis „Bohemian National Cemetery“. Což se stalo.

Bylo ovšem obtížné najít nějakého Čecha, který by byl ochoten dát pohřbít na onom hřbitově svého zesnulého bližního. Až jistému panu Bradovi zemřelo dítě a to mělo být první osobou pochovanou na českém hřbitově. Rodiče se zdráhali, ale výbor jim slíbil, že zaplatí náklady pohřbu i případná vydání za exumaci a převoz na jiný hřbitov.

Advokáti obce Jefferson namítali, že v minulosti nikdy k podobnému sporu nedošlo a že tak chybí precedenční případ, kterého by se soud měl držet. Protože rozsudek soudu mohl ovlivnit rozhodnutí v podobných případech v celém státě Illinois i v budoucnu, bylo jednání soudu velice zajímavé a důležité.

Jak ze samé dnešní existence hřbitova vyplývá, soud pro Výbor dopadl dobře, a to i v odvolacím řízení.

Asi není mezi Čechy ani jinak možno, o existenci hřbitova se vedly i nadále diskuse až spory. A opět jeden citát: „Rozhovory ze spolků se přenášely v život a ze strany kněžské se stále něco nacházelo, jelikož poznávali kněží i jejich přívrženci, že je to jedna z jejich největších děr do jejich pevné výdělkářské bašty učiněná.“

Nebyl bych advokátem, abych se nezmínil o odměně, kterou onen šikovný advokát výboru za svou práci dostal. Bylo to rovných 80 dolarů, pochopitelně v tehdejší hodnotě.

V roce 1913 byla na hřbitově postavena budova krematoria, která si co do velikosti s naší strašnickou nic nezádá,

je však mnohem pietnější, není to strohý konstruktivismus jako ve Strašnicích, již také proto ne, že je tam krásná kaple.

Ke hřbitovu samému.

Dobrou duší hřbitova je jeho dlouholetá správcová, paní Helen Sclaire, která mě v jeepu provedla celým hřbitovem. Tato paní je držitelkou řady vyznamenání za vzorné vedení správy hřbitova. Čím však je tato paní také pozoruhodná, je její privátní sbírka. Jako někdo sbírá mince nebo cizí sirky, paní Helen sbírá malinké rakvičky, někdy otevřené, s mrtvolkami, někdy ne, ale rakvičky nejrůznějších tvarů, vesměs černé – má jich asi 40. Neodvážil jsem se zeptat, jestli se bude chtít dát paní Helen po smrti zpopelnit nebo si bude přát pohřeb do hrobu, ale v obou případech je to dobrá mentální příprava pro věci budoucí, i tak se dá na to dívat.

Víte, co mě nejvíce udivilo hned po prvních krocích? Nebyla to ani tak rozsáhlost hřbitova, ale hroby a pomníky samotné. Vesměs česká a někdy i slovenská jména a příjmení pohřbených. Jsou vyvedena se všemi háčky a čárkami, Francouzi by řekli „aksány“, bez jediné chyby, jak se na označení místa posledního odpočinku sluší. Protože pražské hřbitovy vesměs znám, připadal jsem si jako na nějakém hřbitově mimopražském, ale pro rozlehlost chicagského hřbitova by to musel být hřbitov v nějakém našem velkém městě.

Tomu se říká věrnost jazyku až za hrob.

Pomníky jsou mnohdy až umělecky provedené, od skromných až po větší sochařská díla. Věvodí jim, jak jinak možno, pomník Antona Čermáka, „našeho“ starosty Chicaga v letech 1931–1933. Ten, jak známo, kryl svým tělem prezidenta Franklina Delano Roosevelta při přepadení prezidentského auta při jízdě Chicagem v roce 1933. Na pomníku jsou vytesána jeho slova před smrtí: „Jsem rád, že jsem zasažen já, nikoliv Vy.“ Jeho jméno se tu vyslovuje jako „Sirmak“ a občané chicagští po něm pojmenovali jednu z hlavních ulic, mimochodem velmi dlouhou. Jedete autem dlouhé minuty a stále jste na „Sirmak Strýt“.

Ovšem naši bývalí spoluobčané se plně přizpůsobili své druhé vlasti a sžili se s ní v dobrém i zlém. A tak vidíme monumentální pomník vysloužilců z americké občanské války, z doby války španělsko-americké, ale zároveň naši nezapomínali na svou vlast – nemůžeme minout pomník mistra Jana Husa postavený v upomínku na 500. výročí jeho upálení, nebo poprsí dr. M. Tyrše na počest sokolského sletu v Chicagu.

V areálu hřbitova jsou dvě krásné sochy českého sochaře Albína Poláška nazvané Matka. První z nich byla odhalena roku 1927 při příležitosti padesátého výročí založení hřbitova, druhá socha je z doby pozdější a znázorňuje ženu kráčející směrem k mauzoleu rodiny.

Smutně na mě zapůsobily nápisy na deskách naší politické emigrace po únoru 1948. Byla tam vyryta jména představitelů všech politických stran, které vznikly, možno říci i směly vzniknout po r. 1945. Je historickým paradoxem, že popel některých z těch, kteří se na převratu v roce 1948 podíleli, tedy komunistických špiček, byl po monstrprocesech a popravách v letech 1952–1953 rozprašen na silnicích kolem Kolodějí.

Jména jako dr. Zenkl – předseda národních socialistů, dr. Lettrich – předseda slovenské Demokratické strany, Václav Mayer – vynikající sociální demokrat a protivník zrádcov-

Masarykův lid

ského Zdeňka Fierlingera, lze číst na chicagském hřbitově dodnes.

K nim se řadí také stále ještě na památku i jméno Alice Masarykové. O ní jsem kapitolu začínal a jí také končím.

Když se podíváme na malý vzorek naší emigrace, byť zesnulé, nelze se ubránit úvahám o schopnostech našich lidí přizpůsobovat se cizímu prostředí a neobdivovat jejich

schopnost vyrovnat se s mnohdy těžkým údělem v cizině, což se týká hlavně emigrace zvané politická. Ale mezi ní a námi zde žijícími existuje pouto, které ani železo ani oheň (nec igni, nec ferro) nezničily.

Václav Král

AKTUALITY

K datu 27. ledna – Den památky obětí holokaustu a předcházení zločinům proti lidskosti – otiskujeme článek redaktora Martina Rychlíka (LN 28. 1. 2019).

PRAMÍNEK Z DĚJIN VLASŮ

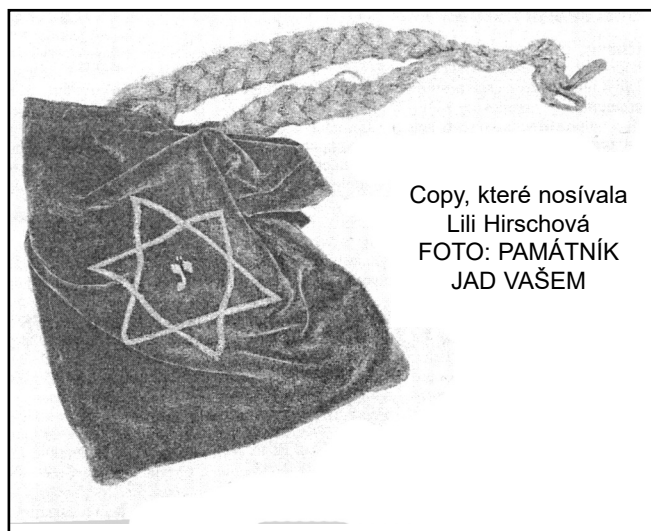
Nejspíš jste to nikdy neslyšeli. Příběh holčičky, která se jmenovala Lili Hirschová. Před nějakými 75 lety, což není tak dávno, žila v transylvánském městě Târgu Mureș se svým čtrnáctiletým bráchou Jicchakem a s rodiči – Šaulem a Rivkou. Lili samotné bylo dvanáct, když v Maďarsku (dnes rumunské město bylo tenkrát součástí Maďarska) začínalo „přesídlování“ Židů do ghatt a dál. Malá Lili si od raného dětství nestříhala svoje krásné dlouhé vlasy, které si zavinovala do mohutných copů.

Moc jí to slušelo, jak ukazuje rodinné foto s šik maminou, tátou a Jicchakem (s čepkou i rošťáckým úsměvem bystrého kluka). Krátce nato museli všichni, pryč, takže Rivka dceři doporučila, ať si copy ostříhá; kdoví, kde by se o ně nemohla pěkně starat. Ale Lili nechtěla. Souhlasila až po slibu, že copy uschovají u sousedů, kde si je jednou vyzvednou...

Za šest týdnů byly obě nacisty zavražděny v koncentračním táboře Auschwitz-Birkenau poblíž Osvětimi. Rivka s Lili šly ihned po transportu do plynové komory, kdežto otec se synem byli posláni do bloku 21. A pak od sebe oddělení. Mladík přežil pochod smrti, tyfus, pobyty v lágrech Lieberose, Sachsenhausen, Mauthausen i Gurskirchen, načež se po válce setkal s tatínkem. Z rodiny zbyli sami. V září 1945 se vrátili do Târgu Mureș. Domů.

A tam zjistili, že ze všech rodinných věcí, jež ponechali v sousedské úschově, zůstaly jen Liliiny dlouhé copy uvnitř tatínkova sáčku na modlitební šál (talit)... Šaul s Jicchakem si je vzali; to jediné, co z nedávno ještě šťastné dívky zbylo. Roku 1962 emigrovali do Izraele, kde svojí upomínku na Lilinku předali jeruzalémskému památníku Jad vašem (z biblického verše „ukaz jména“), který dbá o památku zhruba šesti milionů obětí holokaustu.

Příběh rodiny Hirschů jsem donedávna také neznal, jinak bych jej jistě zařadil do své knihy *Dějiny vlasů*, kterou nedávno vydala Academia. Odkazuje však na jiné osudy

Copy, které nosila
Lili Hirschová
FOTO: PAMÁTNÍK
JAD VAŠEM

z Osvětimi a dalších táborů, kde nacisté dehumanizovali jiné lidi. Třeba tetováním čísel (o čemž psala sobotní Orientace LN) anebo stříháním kštíc. Nedobrovolným holičem býval v Treblince vězen Samuel Willenberg. Ve své knížce (česky 2013) popsal, jak to v lágru chodilo. Ženy si sedaly na stoličky, některé měly s sebou i děti: „V hrůze na nás hleděly, zatímco jsme jim stříhaly vlasy – černé, světle hnědé, bílé... Dotek nůžek, v jejich očích vyvolával záblesk naděje, že stříhání je začátek celé dezinfekce – pokud je dezinfikují, znamená to, že zůstávají naživu. Netušily, že Němci chtějí jejich vlasy k výrobě matrací pro posádky ponorek, neboť odpuzují vlhkost.“ Z vlasů se vyráběly i ponožky a lana. Neměli bychom si to připomínat jen jednou ročně, ale neustále. Nebyl jen KL Auschwitz, ale také Treblinka, Bežec, Sobibór, Chelmno, Majdanek... a plno dalších, kde se „ztráceli“ dospělí i děti.

Martin Rychlík

ZE VZPOMÍNEK PAMĚTNÍKŮ

POVALENÍ MARIÁNSKÉHO SLOUPU

Výročí bitvy na Bílé hoře připadá na 8. listopad, ale poněvadž mezi stranami vyvstalo již soutěžení, předháněly se, která dříve oslaví toto truchlivé národní výročí poprvé v poměrech změněných. Zdálo se to být dobrou příležitostí agitační. Socialistické strany svolaly tábor na Bílou horu už na 3. listopad! Z tribunu promlouvali socialističtí řečníci — nikoliv zcela stejně. Někteří, také ovšem oslavující, snažili se pohnout lid k realistickému pojmání situace. Jiní otevřeli všechna stavidla radikální výmluvnosti. Sociální demokrat Rudolf Bechyně mluvil:

„Bůh stvořil svět z ničeho, což je mnoho. Nám je vytvořit nový svět z rozvratu, což je ještě víc. Teprve první polovina národní revoluce byla dokonána. Druhá, tvoření státu, teprve nám nastává. Naše pole jsou vyhladovělá a plodí málo, náš dobytek je vybit, naše silnice roztrženy, lidských obydlí je málo a jsou zubožená, železnice jsou zchátralé, zchátralá jsou také lidská srdce, porušená jednak velkým sobectvím, jednak velkým utrpením. Lodi, které nám mají z Ameriky přivážet obilí, leží rozbity na dně moře. Jsme a budeme v největší tísní vyživovací a výrobní. Ze všeho toho špatného materiálu a z té bídy máme vytvořit stát. Nenávist a láska! Nenávist nám pomáhala ztroskotat starou monarchii, nechť nám láska pomáhá budovat nový stát. Práce nebude lehká, ale konejme ji v duchu přátelském.“

Není jisto, mluvil-li všem ze srdce. Podobá se, že nikoliv. Byla silná složka, která z práce v duchu přátelském hleděla vyloučit katolíky. Revoluce touží také někoho nenávidět, rozbít, pokořit, a bylo dost důvodů, historických i čerpaných z jejich chování za války, aby byli nenáviděni katolíci. Jiní řečníci spíše vyhovovali této náladě. Na jiných tribunách byl poslední papež strašlivě škrcen střevy posledního krále. Zejména bývalí národní socialisté, nyní přezvavší se na české socialisty, zůstali v protiklerikálním bouření tím, čím byli. Ale i v sociální demokracii byla skupina, která Bechyňovo horování pro svornost měla za zbabělost. Jeden z původců činu, který potom následoval, přímo praví ve své brožurě: udělali jsme to, aby bylo vidět, že nejsme všichni takoví zbabělci jako naši vůdcové Bechyně a Meissner.

Když se večer lid vracel z bělohorského tábora, zastavil se na náměstí Staroměstském. Měl několik vůdců, mezi nimiž byl také redaktor ústředního sociálnědemokratic-

kého orgánu „Práva lidu“. Obklíčil sloup se sochou Panny Marie, který stál na náměstí od sedmnáctého století, a obtočil jej provazy. V té chvíli objevili se zástupci Národního výboru, aby činu zabránili. Nepochodili. Když prohlásili, kdo jsou, nebylo to přijato zcela uctivě. Ze zástupu ozval se hlas: „Pánové, vy jste národní výbor, ale my jsme národ!“ V díle, které bylo předem připraveno, se pokračovalo přes přítomnost nesouhlasících autorit. Tahající provazy napravo a nalevo, přivedli obrazoborci sloup do stavu kymácení. Tu paní jakási klekla na místo, kam sloup měl padnout, a začala se modlit, zamýšlejíc tímto pokorným způsobem zabránit stržení. Vůdce zástupu prohlásil, že mu bude líto, jestli paní tu pohrbí pod sloupem, ale že tak nicméně učiní. Když sloup znovu začal se kolísat, žena zděšeně uprchla. Za chvíli válela se památka u nohou zástupu. Na náměstí zůstal stát jenom pomník Husův.

Lid upřímně pokládal stržení Mariánského sloupu za nezbytný výkon národní hrdosti. Mýlil se přitom poněkud v historických faktech, domnívaje se, že sloup byl postaven na oslavu vítězství nad Čechy na Bílé hoře. Sloup byl vztyčen teprve o třicet let později, na paměť uhájení Prahy před Švédy. Ale je pravděpodobno, že, i kdyby to byl věděl, lid by se sotva zarazil před tak jemným rozdílem: ať tomu bylo před třemi sty lety tak či onak, sloup byl pokládán za znamení hanby a za symbol Rakouska a násilné církve. V jistém smyslu měl lid pravdu i historicky: obhájení Prahy před Švédy znamenalo dokonání a zabezpečení protireformace a zajištění kořisti v Čechách.

Ale nešlo o přesnou pravdu o pomníku, nýbrž o přítomnou otázku: jaký poměr zaujmout ke katolíkům? Jít s nimi — či hned proti nim? Národní výbor to posuzoval z tohoto hlediska, jak je patrné z projevu, který vydal.

„Národní výbor žaluje, že z historického nepochopení byl v Praze zničen pomník, jenž po stránce umění barokního patřil k nejvýznamnějším pomníkům tohoto druhu ve střední Evropě, a tím že také bolestně dotčeno bylo citu náboženských. Národní výbor vyslovuje při této příležitosti důtklivý příkaz, aby od dalšího násilného ničení pomníku, ať jsou jakéhokoliv druhu a jakékoliv historické tradice, bylo upuštěno...“

Mariánský sloup na fotografii Jindřicha Eckerta z přelomu 19. a 20. století

Masarykův lid

Národní výbor je povinen poukázat také na to, že bude nejvyšším statkem morálním, když ve státě československém bude za všech okolností zachována naprostá svoboda všech jeho složek, svoboda myšlení i víry, všem jeho příslušníkům. Zásada svobody vylučuje každé násilí, což dlužno zdůraznit zejména v této chvíli vzhledem k vývoji poměrů na Slovensku, jež se utvářejí způsobem pro celý národ radostně šťastným, a této dnešní jednoty národa je nutno dbát dnes tím více, aby dovršeno bylo dílo, celým národem tak slavně a svorně započaté."

Když se kácí les, lítají třísky, řekl Lenin. Národní výbor však pečoval, aby třísky nelítaly. Je možné, že vzbuzoval i dojem šosáctví, ale toto jeho vzezření nebylo bez důvodů, které po rozmyslem uznáme za dobré. Spočítáme-li, kolik obtížných politických afér vyvolalo potom kácení soch a památek, jsme ochotni přiznat tomuto projevu Národního výboru politickou prozíravost. Také odkaz na Slovensko byl odůvodněný: všichni znalci Slovenska tvrdili, že není možno získat Slovensko citově, zahájí-li se boj proti katolictví. Jsou chvíle, kdy v zájmu věci je třeba trpělivě snést i přezdívku šosáka nebo zbabělce.

Vůdcové, zirájící vstříc obtížným úkolům, nechťeli rušit svornost bez závažných příčin. Nejvlivnější mezi nimi, jako Švehla, byli zásadně proti rozpoutání bojů náboženských. Mimo to, ačkoliv lid, odstraniv ze Staroměstského náměstí Pannu Marii a ponechav tam jen Husa, vymýtil tím na jednom místě kamenné znamení

dvojakosti v české historii, na všech místech tak učinit nemohl duchovní dualismus v národě tím překonaný nebyl: ke katolictví nelnula jel jedna paní, nýbrž celá početná složka národa, která si nepřála být urážena ve svých citech, ani když city ty byly ostatními pokládány za výron zaostalosti. Katolicismus přese všechno zachoval si v československém národě více pozic, než se zdálo 8. listopadu 1918 na Staroměstském náměstí. Sociologové praví, že nejtěžším podnikem je úmysl potlačit nějakou společenskou sílu, která se dosud nevyužila. Porazit katolictví ukázalo se i v českých zemích daleko nesnadnějším podnikem, než si představovali ti, kdo v něm viděli jen náboženství vnucené a zapomínali na dlouhou tradici, která už přijala všechny rysy přirozenosti.

Katolická strana se dokonce tvářila, jako by stržení Mariánského sloupu nikdy litovat nemusila, pokud jde o její stranické zájmy. Katolický lid byl na konci války netečnou masou, kterou vůdcové marně se snažili vyburcovat; po pražské události prý procitl k aktivitě. Noví stoupenci prý se přihlašovali.

Na povalení sochy stěžoval si mezinárodně papež. Masaryk potkal se s jeho protestem už v Londýně, když jel domů.

Ferdinand Peroutka
Budování státu 1

K Peroutkově předešlému textu jako dovětek připojujeme vysvětlení, které nalezneme v knize: Zory Dvořákové a Jiřího Doležala „O Miladě Horákové a Milada Horáková o sobě“, vyd. 2001, str. 13-14. Dočteme se tu o ošklivé fámě, která se o studentce Miladě Králové objevila v souvislosti s povalením Mariánského sloupu. Píše se tu toto:

Kolem vyloučení Milady Králové z gymnázia se však po letech, v době politického procesu, který s ní uspořádali komunisté, vyrojila ošklivá fáma. Prý byla vyloučena proto, že se v listopadu 1918 ve vzrušených popřevratových dnech účastnila stržení Mariánského sloupu na Staroměstském náměstí. Její vyloučení z gymnázia bylo spojeno s případem, který iniciovala parta žižkovských anarchistů v čele s Frantou Sauerem.

Policejní spisy však její účast na tomto případě nepotvrdily. Přesto se o ní šířila pomluva, že to byla ona, kdo hodil oprátku kolem krku Panny Marie na Mariánském sloupu. Tím jako by si předznamenovala svůj vlastní osud, na jehož konci byla z rozhodnutí komunistického soudu popravena oběšením.

Výmysl bývá životaschopnější než prostá skutečnost. Tento nesmysl se objevil v tisku i po roce 1989, aniž by si ho ti, kteří ho šířili, ověřili a dali do časových souvislostí a aniž by se zamysleli nad jeho absurditou. Když má být někdo znectěn, hodí se k tomu cokoli – i čin, který se komunistického cítění nijak nedotkl, ale prostřednictvím něhož komunisté mohli dokazovat, že Milada Králová už v mládí byla charakterově narušené individuum.

Otřesné je, že takového její nactiutrhání se objevilo nejen v komunistických řadách, ale i v kruzích katolických a na politické pravici. V tom se odrazily animozity vůči masarykovské první republice, protože politická Milada Horáková byla vnímána jako důsledná zastánkyně masarykovského směru.

Nezbývalo nic jiného než znovu pátrat v policejních protokolech o případu stržení Mariánského sloupu a celou záležitost důkladně prověřit. Jméno Milady Králové tu neexistuje. Navíc v listopadu 1918, kdy došlo ke stržení Mariánského sloupu, Milada Králová již byla ze svého dosavadního gymnázia vyloučena. Nicméně tato ošklivá pomluva se objevila ještě i v roce 2001. Na tomto případě je možné demonstrovat, jak nenávidí, ať už pochází z jakéhokoli politického směru, zatemňuje soudnost, je hluchá vůči čemukoli, dokonce vůči zjištěným skutečnostem. Kdo nechce tato fakta vnímat, nevnímá je. Bude dál šířit hanebný výmysl.

Pravdou je, že Milada Králová přestoupila začátkem školního roku 1918/19 na reformní dívčí reálné gymnázium ve Slezské ulici. Tady 7. června 1921 maturovala.

Zora Dvořáková, Jiří Doležal

Masarykův lid

Z ARCHIVU

Uveřejňujeme podstatnou část dopisu spisovatele Václava Prokúpeka Martinu Hrabíkovi do exilu. Snaží se v něm vystihnout situaci, jaká je doma.

Dopis (napsaný v Brně 21. června 1949) je uložen v Národním archivu v pozůstalosti Martina Hrabíka, představitele agrární strany v exilu. (Publikován in: Spisovatelé za mřížemi, sborník ke konferenci a výstavě pořádaným Studijní a vědeckou knihovnou Plzeňského kraje, 2017)

Scházíme se, dá Ti rozum, že jen v troskách, neboť větší na podlehla a zdobí se hvězdou, někteří docela přesedlali a změnili se v zarputilé rudochy. Ovšem grunt zůstává téměř nedotčen, zvláště vesnice je srážena měsíc po měsíci ne-li týden po týdnu do jednoty. Zavírá se jako za Němců bez ladu a skladu, situace je potud horší, že nevíš, koho máš vedle sebe a za sebou a před sebou. Důvěra mezi lidmi mrazivě klesla, objevuje se v celé nahotě charakter národa desítky let vychovávaný ke švejkovíně a myšlenkově jde většinou o holý marast. Stále máme několik svatých Tomášů, Eduardů a Janů, nyní se k nim bezmála řadí Zenkl, ovšem to lze vykládat jako vrchol paradoxu.

Jak vypadá národ doma? Unavený, zhnusený, zklamaný. Ale v gruntu neztrácí citlivost na šporny komunistů. Jejich nehorázná taktika a snaha nedopřát klidu jsou jediné, co uchovává většinu v bdělosti a odvrací od zoufalství. Bezmezně věří, že svoboda nadejde. A je ochoten pro ni pracovat už nyní. Ovšem komunisté jsou bdělí, slídí a slídí, tím větší opatrnost. Brzy po únoru jsem jezdil po vesnicích a zkoumal názory a rozložení. Jak to vypadá mezi našimi bývalými

straníky? Dá se říci, že ani netouží po obnově strany, ale po nějakém větším celku. Nepřipustí rozdělení vesnice, kterou sjednotili Němci a nyní komunisté. Vycházejí z této skutečnosti, začali jsme hovořit o možnosti jednoty venkova, to je o jednotnosti republikánů a lidovců. Hned k této jednotě přistupují živnostníci a vrstvy městské, poučené socialismem. Pracujeme proto k této jednotě velké a až na lidi bez přehledu a politické zralosti, nacházíme všude nesmírný ohlas. O tomto stavu věcí jsme podali vedoucím lidem našim i lidovcům podrobné zprávy. Prosíme Vás, a Martine milý, Tebe především, snažte se dospět k podobné dohodě. Podle našeho názoru by bylo moudré a pro formování domácího odboje nejvýš užitečné, protože srozumitelné, kdybyste dovedli vytvořit už venku takovou silnou jednotu, o níž se pokoušeli naši v roce 39. Proti straně stavovské máme přemnoho námitek. Vzpomeň si, že tam, kde existovala, hospodářská situace jejich příslušníků vypadala nejhůře. Dostávala jen ohlodané kosti. Bojím se, že by tomu bylo tak znova. Ale ještě důležitější než věci hospodářské jsou problémy duchovní. Agrarismus nemůže být a není duchovní program. To Ty víš. Stejně tak Ti je zajisté jasno, že program nám dává křesťanství. Proto si ono sjednocení nepředstavujeme mechanicky, ale upřímně, opravdově, v něm vidíme možnou obnovu národního ducha tak nešťastně przněného pokrokářstvím. Přemýšlíme i o názvu a vypadá to na Stranu národní obnovy, nebo jednoty. V tomto duchu pracujeme. Ovšem ne letáky, ale prostředky účinnějšími, už není pomalu okresu, v němž by tohle naši lidé nevěděli.

Názor na emigraci: bídný! Dovedeš si jej představit. Lidovci se veřejně zřikají Šrámka a Hály, Zenkl, Ripka a Krajina mají důvěry málo, nár. socialisté, ti prozíraví, říkají: což je možno v českém národě po tom všem, co se stalo, mluvit ještě o socialismu? Lidovci věří Procházkovi, Chudobovi a Koželuhové. Ti jsou také nejbojovnější a jich je nejvíce zavíráno. Věznice jsou vlastně přeplněné, teď po zatčení a bez rozsudku, jsou lidé posíláni do pracovních táborů na dva roky. Obavy ze zatčení jsou nesmírné, v Brně je na denním pořádku, ale hlavní síť stále mívá. V některých krajích, hlavně pohraničních, jsou v činnosti soc. demokraté a Majer má jejich důvěru. Naše naděje se upírají k Černému, Helence, k Tobě a prof. Královi, s nímž jsem byl ve styku. Doma máme velkou oporu ve většině dorostových pracovníků, z nichž jen hrstka selhala. S většinou z nich se dá počítat do příštích dob.

Václav Prokúpek

KNIHY, KTERÉ NÁS ZAJÍMAJÍ

LETOŠNÍ SOUTĚŽ O CENU MIROSLAVA IVANOVA ZA DÍLO LITERATURY FAKTU

Více než šedesát děl literatury faktu zaslaných do letošního hodnocení poroty svědčí nesporně o stále rostoucím počtu tvůrců tohoto literárního žánru. Dokladem mého tvrzení jsou ceny, prémie i čestná uznání udělené autorům na knižním veletrhu 11. května 2018.

Díla literatury faktu převažují také ve výběru četby v knihovnách i při nákupu v knihkupectvích. Je to pro mne důkaz stále prohloubenější snahy o orientaci člověka ve světě a o hledání pevného místa v něm.

Šedesát děl, jak jistě pochopíte, nebylo pro porotu snadným oříškem k rozlousknutí.

V dnešním zamyšlení se pokusím o přiblížení tematiky, jinak řečeno sémantického pole některých z nich. Čtenář sám pozná jak šíří zobrazovaných faktů, tak i hodnotu vybraných děl. Některé publikace byly spíše pracemi odbornými a jiné zase nesplňovaly požadavky kladené na literaturu faktu, byly proto odloženy. I tak ovšem nemohu zde uvést všechny, jež hodnoceny byly. Provedu tedy jen určitý výběr.

Čtenáře bezesporu přiláká tematika vztahu tajené lásky T. G. Masaryka k moravské spisovatelce Oldře Sedlmayerové (1884–1954), jak ji ztvárnil Petr Zídek v díle **Utajená láska prezidenta Masaryka** (nakl. Universum 2017).

Autor ve svém úvodním slovu píše, že tato moravská kulturní pracovnice a spisovatelka byla více než pět let spojena milostným poutem s mužem, považovaného právem za největší osobnost moderních českých dějin. Čtenář pozná, že to nebyl jen přechodný milostný román. Masaryk z ní v letech 1928–1933 učinil svoji důvěrníci a spolupracovníci. A ženu milenku.

Kniha je nasycena bohatstvím informací, autor toho o tématu hodně ví. Však také na 391 stranách je co vyprávět. A Petr Zídek to umí, zajímavě, živě a proniknutí k niternému prožívání jeho postav je přesvědčivé. Součástí knihy jsou Oldřiny i Masarykovy dopisy. Před námi je tak ojedinělá práce o lásce i o posmutnělém Oldřině závěru života. Čtenář si sám odpoví na otázku, zda je vhodné „bořit“ asketicky cizelovaný obraz důstojného prvního prezidenta, nebo ho poznat jako opravdového a dokonalého muže, blízkého lidem. Kniha byla odměněna cenou Miroslava Ivanova.

Pozornost čtenářů jistě přitáhne čtyřsvazkové dílo **Vědci, vynálezci a podnikatelé v českých zemích** vydané v nakladatelství Jonathan Livingstone v roce 2017. Setkají se zde s významnými osobnostmi proniknuvšími do evropského, dokonce i světového povědomí. Rozsáhle komponovaný projekt je zacílen především na mladé čtenáře a na

povzbuzení jejich zájmu o vědu a techniku, také i podnikání, má tedy cíl i praktický. Máme před sebou velký soubor různých autorů.

Považoval bych takřka za přečin, kdyby se v soutěži neobjevila díla sondující literární osobnosti a také publikace zaměřující svoji pozornost na děje historické. První oblast zastupuje kniha Dalibora Váchy **Srdce tak bohaté na život, Rudolf Medek a jeho doba** z nakladatelství Epoque, Praha 2017. Publikace se ponořuje do Medkova života, tvorby (především poezie), oživuje jeho činnost v legiích, posléze i po návratu do samostatné republiky.

Kniha vychází z pečlivého studia faktů, dospívá k promyšleně samostatným závěrům, je zdařile komponována jako ucelený portrét osobnosti.

Historii, ať blízkou nebo vzdálenější, si vzali na mušku mnozí tvůrci literatury faktu.

Nejblíže bude naší pozornosti nakloněna kniha **Adolf Kolínský – Český dozorce ve službách gestapa**, vydaná v nakladatelství ACADEMIA. Vytvořil ji Jaroslav Nečas, jeden z autorů do 39 let, tedy z těch mladších. Navazuje na proslulou Fučíkovu Reportáž psanou na oprátce. Po válce byl vězeňský dozorce Kolínský komunistickou stranou veleben a oslavován jako člověk pomáhající politickým vězňům, zejména Juliu Fučíkovi tím, že mu donášel toaletní papír, na který mohl Fučík psát útržky své Reportáže. Pak je vynášel z vězení a porůznu ukrýval. Poprvé je pozornost zaměřena na jeho poválečné osudy i na „vděčnost“ komunistů i Fučíkovy manželky Gusty Fučíkové. Nasyceno novými poznatky. Nesporně zaujme.

Do květnových dnů 1945 a osvobození Prahy sáhl Pavel Žáček v publikaci **Vlasovci v Praze**, vydané také v nakladatelství ACADEMIA, Praha 2017. Přináší dokladový materiál o boji vojsk generála Vlasova a jeho generálmajora Buňačenka. Má dokumentární charakter a poskytuje poznání celistvého obrazu bojů v Praze. Přináší informace dosud v úplnosti nepublikované.

Radka Kubelková rozšířila poznatky o osobnosti dr. Edvarda Beneše v publikaci **Edvard Beneš mezi Londýnem a Moskvou** (Epoque, Praha 2017). Prostudovala podrobně období druhé světové války a význam a důsledky Benešovy politiky v té době.

Jaroslav Hojdar vydal v nakladatelství Grada, Praha 2017 knihu **Otto Katz – André Simone očima své manželky Ily**. Vychází z jejich poznatků a tíživých drásavých subjektivních prožitků a doplňuje tak naše

Masarykův lid

znalosti o „protistátním spikleneckém centru Slánský a spol.“, přináší nové poznatky a vzpomínky na nevinné oběti a na manželovu popravu. Kniha o běsnění doby a o nespoutaném bezpráví. Rozhodovala komunistická strana a veliký Stalin. VŠICHNI SE MUSELI PROHLÁŠENÍ O SVÉ VINĚ NAUČIT a snad v jakémsi šíleném stavu všemu i nakonec uvěřili. A nejen oni. Vymknuta ze svých kloubů doba šílí, jak řekl Shakespeare.

Nepochybuji o tom, že čtenáři rádi sáhnou po knize Jiřího Skoupého **Šofér, který změnil dějiny. Za volantem vstříc atentátu v Sarajevu** (vydala Mladá fronta, Národní technické muzeum Praha 2017).

Mohu ji pochválit i za krásný vzhled, ilustrace, papír a na prvním místě za obsah. Hezká kniha je to. Čtenář nebude litovat, že po ní sáhl. Atentát na Františka Ferdinanda d'Este nazíráme jinak, než jsme byli zvyklí: z pohledu řidiče vezoucího následníka trůnu a jeho choť na smrt v Sarajevu. Střídají se různé pohledy zúčastněných osobností, především hraběte Harracha a jeho zaměstnance řidiče Leopolda Lojky.

Lojkovy životní osudy jsou pak sledovány až do poměrně smutného konce jeho života.

Zájemci o život vážených a důležitých, také slavných lidí a o jejich místě pobytu, o domy s nimi spojené, povětšinou v Praze, zajisté přivítají hezké a příjemné vyprávění Blanky Kovařikové **Příběhy domů slavných a zapomenutých** (vydalo nakl. Brána, Praha 2017). Publikace navazuje na dřívější knihy s podobným tématem (Nové příběhy domů slavných).

Na závěr dnešního seznamu nových děl uvedu ještě velmi pečlivě propracované dílo Mgr. Michala Macháčka **Gustáv Husák**, vydané v nakladatelství Vyšehrad, Praha 2017. Je před nás postaven nejen obraz Husákova života, ale především dosah jeho činnosti. A to vše kriticky objektivně. Odměněno cenou.

Jsem přesvědčen, že naše čtenáře zajisté zaujme hlubší pohled na některou z vybraných knih. Těším se na příště.

Jaromír Adlt

LITERÁRNÍ DÍLA ZASLANÁ DO SOUTĚŽE MIROSLAVA IVANOVA

Přehled děl v první části jsem ukončil knihou Michala Macháčka **Gustáv Husák**.

V tomto dílu chci uvést ještě další publikace, které mají vysokou hodnotu.

Milan Kovář vydal v nakladatelství Mladá fronta, Praha 2017 knihu **Ženy ve zvláštních službách**. Je to vzrušující kniha o ženách v ozbrojených složkách, ve zpravodajských službách, agentkách známých i neznámých. V oddílech Ozbrojené složky, Zpravodajské služby, Terorismus a ozbrojený zločin, Sovětské odstřelovačky poznáváme ženy již známé, i zase ty, které se proslavily ve světě organizovaného zločinu.

Ženy na popravišti (testy smrti vykonané v Československu na ženách v rámci retribučního soudnictví v letech 1945–1948) Ivo Pejčoch, Jiří Plachý, nakl. Svět křidel Cheb 2016. Kniha o potrestání udavaček, dozorkyň v koncentračních táborech.

Po tématech žen přichází kniha znepokojivá a vyvolávající mnohé rozčilující otázky. Jmenuje se **Smrt ve žluté mlze**, napsal ji Tomáš Dosoudil. Je to až hrůzně působící zobrazení výzkumů otce chemické války Fritze Habera. Ukázány jsou i děsivé následky jeho výzkumů – bojových plynů ve Veliké válce. Nakl. EPOCH 2017.

Ani sport nezůstal v literatuře faktu za rok 2017 opomenut. **Architektura olympijských her**, Martin Vlnas, Grada Publishing, Praha 2017. Přitažlivá, inspirující kniha o místech konání olympijských her. Mnoho dokonalých fotografií. Vynikající téma: předmět architektonické výstavby jako estetický objekt a jako objekt literatury faktu. Architektura na vrcholu.

Výjimečná je také publikace **Atletika – cesta na vrchol**, Čícha, Jelínek, Erben, Grada, Praha 2017. Podává dokonalý

ve své podrobnosti a živý pohled na naše vrcholové sportovce střední i mladé generace. Přibližuje životní osudy jednotlivých vynikajících sportovců. Určitě zaujme velký okruh čtenářů.

Literatura faktu nezanedbává takřka žádnou oblast života.

Vojtěch Sajko zaměřil svoji pozornost na spoje. Jeho studium vyvrcholilo v díle **Železnice, pošta a telegraf rakouské armády v letech 1848–1914**. Nakladatelství EPOCH, Praha 2017. Publikace je zajímavá, i když by název mohl napovídat, že jde především o věcné poznání, je naopak živá, prošípaná zajímavými příběhy. Pečlivě propracovaná. Je v pohybu. Velký prostor je věnován dobrodružství železnice. Přináší i portréty a hodnocení významných maršálů s přehodnocením jejich významu.

Nedávné události kruté balkánské války našly svoje zpracování v knize **Vyšetřovatel. Démoni balkánské války a světská spravedlnost**, Grada, Praha 2017. Stylisticky propracované a přesvědčivě umocněné svědectví o hrůzných zločinech v bývalé Jugoslávii z pera českého vyšetřovatele. Mnohými důležitými a dnes již zapomenutými poznatky o ministrovi národní obrany, pak i předsedovi vlády Československé republiky Františku Udržalovi naplnili své rozsáhlé dílo **František Udržal** Jaroslav Rokoský, Miloš Charbusický, Petr Hoffman, Tomáš Jiránek, Jiří Pernes, Karel Straka, Jiří Urban, všichni zkušení autoři literatury faktu. Ožívá zde i Dolní Roveň, Holicko, s nimiž byl svázán Udržalův život. I osudy vily manželů Udržalových v době totality. Vydalo nakladatelství Vyšehrad, Praha 2016.

K historii se vrací **Války revoluční Francie proti Evropě 1792–1802**. Její autor Michal Šťovíček v sedmi rozsáhlých oddílech od roku 1792 předestírá hlavní bitvy a války vedené revolučními veliteli Francie – tedy zasahuje

Masarykův lid

přednapoleonské období. Bitvy u Valmy, na Rýně a za Rýnem, belgicko-nizozemská fronta, anexe Savojska a Nice, války v Pyrenejích, pokus o dobytí Sardinie, alpská fronta a Itálie, konec francouzského Egypta, válka na moři – Malta, Kodaň, Algeciras. 1802 války končí. Knihu vydalo nakladatelství EPOCH 2017.

Ani Praha nezůstala stranou pozornosti autorů. Tak **Stará Praha štětcem a objektivem** je opravdu líbezným seřazením starých akvarelů Prahy ze štětce malíře Jansy a proti nim postavených fotografických zobrazení týchž míst z konce 20. století. I když se tato hezká kniha vzdaluje žánru literatury faktu, přináší radost a potěšení z různých vábivých záběrů malíře a fotografa. Vydalo nakl. Grada, Praha 2017. Knihu vytvořil Miloš Fritz.

Čtenářům ML doporučuji také velmi poutavou publikaci 15 autorů a jejich napínavé vyprávění o mořeplavbách. Zažijí vzrušující zážitek. Svému dílu dali název **Příběhy**

mořeplavců. Češi a Slováci, kteří obepluli svět. Vydalo nakladatelství JOTA, Praha 2017.

Všechno o českých vánocích nám s láskou a úctou přibližuje Pavel Toufar v knize **České Vánoce**. Potěšující průvodce českými Vánocemi je zpracován s vřelou láskou a pečlivostí. Snad se nebudu mýlit, jestliže s vděčností a úctou k autorovi připomenu, že tato hezká a milá kniha je jakýmsi symbolickým rozloučením s námi a s oblíbeným kosmem Pavla Toufara, který nedávno svou smrtí zavřel poslední knihu li-teratury faktu. České Vánoce jsou jeho posledním darem. Vydala Olympia, Praha 2017.

Ani v této části jsme nepostihli všechna díla, která si to zaslouží. Tvorba děl literatury faktu je mimořádně bohatá. O některých se ještě zmíníme.

Jaromír Adlt

JAZYKOVÝ SLOUPEK

PRAŽAN A PRAŽÁK, PLZEŇAN A PLZEŇÁK A JINÉ SOUVISLOSTI V TVORBĚ JMEN OBYVATELSKÝCH

Dnes si pohrajeme se jmény *p o d l e p ř í s l u š n o s t i*. Co tím myslím? Jsou to jména podle příslušnosti k zemi (Kanaďan, Američan), podle příslušnosti k místu (názvy odvozené od jmen osídlených měst a vesnic – Pražan) a dále podle příslušnosti ke skupině lidí (májovec, Přemyslovec, socialista, pacifista).

Všichni asi znají píseň *My jsme ti Pražáci, vltavská krev*, také i Mozartovo *Moji Pražané* mi rozumějí. A nikdo by zde příponu nezměnil.

Popudem k článku bylo vyhlašování nedávných volebních výsledků. A tak jsem slyšel například Hradečáci stále ještě rozvažují, Pražáci uvažují o koalici, Pardubičáci se ještě dávají dohromady. Jsou to tak zvaná jména obyvatelská. Přitom jen ve své jedné podobě. Podívejme se na taková pojmenování blíže. A uveďme si ještě jiné možnosti. První skupinou jsou pojmenování **příslušnosti k zemi**: Američan, Belgičan, Australan, Rakušan, a abychom zůstali doma, třeba Slezan, Moravan.

Jak je patrné, pojmenování je tvořeno příponou **-an**.

Český jazyk je ovšem daleko štedřejší a nabízí plnou náruč možností: příponu **--ec**: Portugalec, Íránec, Litevec, Vietnamec (většinou končí-li základ hláskami –j, -l, -m, -n, -r).

Hodně nasycená je přípona **-ák**: Polák, Tyrolák, Slovák, V této skupině najdeme ovšem také paralelní názvy, kdy **-ák** má **negativně hodnotící zabarvení**: Rusák, Prušák, Sudeťák.

Jinde je zase náruč češtiny prázdná a tak je ovšem celá řada pojmenování příslušníků zemí nebo národů bez přípony: Čech, Ir, Ital, Španěl aj.

Jiná pojmenování jsou odvozena **od jmen měst a vesnic**:

Opět tu má významné místo přípona **-an**: Berlínčan, Plzeňčan, Brňan, Pařížan.

Jak víme, nikdy neplatí nic jednoznačně. Od řady názvů se jména obyvatelská tvořit nedají: Sedlčany, Ivančice, Veselí, Onen Svět aj.

I v této skupině se ovšem protlačuje skupina **-ák**, dodává ovšem pojmenování odstín **hovorovosti**: Kladeňák, Vídeňák, Pražák, Berouňák (vedle spisovných Kladeňan, Vídeňan, Pražan, Berouňan).

Je jen na autorovi textu, zda zvolí pojmenování hovorové. Ve vytríbeném textu ovšem je nutno použít spisovného prostředku, tedy upřednostnit Brňan před Brňák, Budějovičan před Budějovičák, Berouňan před Berouňák, Klatovan před Klatovák, Kladeňan před Kladeňák. Všimněte si ale, že **od pojmenování od jmen obecných přípona -ák zabarvení hovorové nemá**: horák, zálesák, staré dvořák dnes už jen jako jméno vlastní Dvořák, světák aj.

Další možností je tvořit jména podle **příslušnosti ke skupině lidí**.

Většinou tuto skupinu spojuje společný zájem, přesvědčení, teorie nebo i rod.

Nejčastějšími příponami jsou:

-ovec: lumírovec, baťovec, májovec

-ník: partajník, vrstevník, variantou je straník (pouze-ík)

-ák: levičák, Svazák, pravičák; zde ovšem třeba podotknout, že nese hovorovou povahu.

-ář, ař, -ion: odbojář, reakcionář, legionář

-ista: má vztah většinou k internacionálním abstraktům: idealista, materialista, socialista, kapitalista, surrealista, futurista.

Masarykův lid

Čeština nabízí i kratší příponu (méně častou **-ita**): husita, jezuita. Setkáme se též se sufixem **-án**: republikán, luterán, vegetarián.

U některých jmen se obyvatelům zřejmě nelíbí spisovná podoba a volí raději hovorovou. Tak Kladeňané zřejmě nelibě nesou střídání **n** a **n** ve jménu Kladeňan a mají

raději Kladeňák, Klatované asi Klatovák, Berouňané Berouňák..

Zřejmě platí jako vždy: nutno rozlišovat projev hovorový a vytříbený, spisovný. Umět text přizpůsobovat situaci.

Jaromír Adlt

VZPOMÍNÁME

Od smrti ministra vojensství generála M. R. Štefánika uplyne 4. května sto let. Ferdinand Peroutka v Budování státu 2 říká o Štefánikově tragickém konci toto: „V jeho kapse byly nalezeny listiny, jež nad všechnu pochybnost dosvědčovaly, že tu zahynul očekávaný Štefánik. Jeho význam v zahraničním odboji vedle toho, že byl nevyrovnatelný v navazování styků, byl i v tom, že svou přítomností v Národní radě reprezentoval před světem jednotu Čechů a Slováků.“ Fotografie z pohřbu M. R. Štefánika, které následují, jsou (tak jako fotografie v minulém čísle Masarykova lidu) z alba rodiny Jelínkových, která pochází z Chrasti u Chrudimě.

MILAN RASTISLAV ŠTEFÁNIK (21. 7. 1880 – 4. 5. 1919)

Rodný domek M. R. Š.

Vše , co je v člověku krásné, je neviditelné.

Antoine de Saint-Exupéry
(29. 6. 1900–31. 7. 1944)

Masarykův lid

Rakev uložena na dělovou lafetu

Matka s bratry M. R. Š.

Masarykův lid

Masarykův lid

ZE ŽIVOTA KLUBU MLADÝ HORÁKOVÉ

POCTA JANU PALACHOVI

Společnost Jana Palacha ve Všetatech uspořádala 19. ledna 2019 u příležitosti 50. výročí hrdinského činu Jana Palacha pietní akt. Slavnostní proslov měla PhDr. Polana Bregantová, dcera sochaře Olbrama Zoubka, a promluvil též PhDr. Petr Blažek, Ph.D z Ústavu pro studium totalitních režimů. Svá vystoupení přednesli studenti Gymnázia Jana Palacha z Mělníka, Gymnázia Jana Palacha z Prahy, žáci

Základní školy ve Všetatech a mělnický pěvecký sbor Chrapot. Účastníkům slavnosti byla představena publikace „Spolužák Jenda“.

Po programu slavnosti odešli jeho účastníci do urnového háje k sousoší Fr. Jandy „Pocta Janu Palachovi“. Tam bylo připraveno padesát svíček, jednu za výbor KMH zapálili manželé Novákovi.

Masarykova společnost

Dovolujeme si Vás pozvat
na tradiční přednáškové a diskusní podvečery od února 2019 do června 2019

Ve čtvrtek 21. února 2019 PhDr. Josef Tomeš, Ph.D.:

Nás bylo málo jen, než přišly tisíce...

Česká strana státoprávně pokroková (1908 - 1918)

V sobotu 23. března 2019 VALNÁ HROMADA

program je přiložen, v budově Akademie věd ČR, Národní tř. 3, zasedací místnost č. 206, 9.00-13.00 hod.

Ve čtvrtek 25. dubna 2019 JUDr. PhDr. Stanislav Balík, Ph.D. :

Advokacie nejen v osmičkových letech

Ve čtvrtek 23. května 2019 Mgr. Jana Bezáková, Mgr. Jana Blažková:

TGM a archeologie

Ve čtvrtek 20. června 2019 Prof. PhDr. Jan Rataj, CSc.:

Liberální demokracie RČS a její konzervativní a fašističtí odpůrci

Přednášející uvítají vaše diskusní příspěvky a dotazy.

Přednášky se konají v budově ÚČL AV ČR, Praha 1, Na Florenci 3, výstup z metra B, na nádvoří vchod C, III. patro, výtah z mezaninu.

Začátek přednášek je vždy v 17.30 hod.

Změna programu vyhrazena
<http://masarykovaspolecnost.cz/>
masarykova.spolecnost@seznam.cz

Termíny přednášek v roce 2019 : 21. 2., 25. 4., 23. 5., 20. 6., 17. 10., 21. 11., 19. 12.

Masarykův lid

GYMNÁZIUM MILADY HORÁKOVÉ

BENEFIČNÍ KONCERT PRO KLUB MILADY HORÁKOVÉ

20. prosince, o loňském adventu, se konal v chrámu sv. Ludmily na náměstí Míru v Praze 2 na Královských Vinohradech benefiční koncert. Pořadatelem bylo Gymnázium Milady Horákové a Klub Milady Horákové, účinkujícími pěvecký sbor gymnázia se sbormistrem Ondřejem Žákem. Přizvanými účinkujícími hosty byl vokální komorní soubor Dulcia Carmina se sbormistryní Lucií Černou.

Na programu byly vánoční a adventní skladby z období baroka a renesance, v druhé části koncertu jsme vyslechli očekávanou a radostně zazpívanou část České mše vánoční Jakuba Jana Ryby.

Bylo symbolické, že se koncert konal v chrámu, kde byla 4. ledna roku 1902 pokřtěna Milada Králová, provdaná Horáková.

Účast byla veliká, kostel byl zaplněn do posledního místa – k sezení i stání. Všichni – účinkující i posluchači odcházeli s úsměvem a vánoční náladou.

A na závěr je slušno poděkovat těm, kteří zpívali, muzicírovali a dirigovali, a všem, kteří přispěli do kasiček za to, že Klub Milady Horákové získal na svou další činnost částku 16 409 Kč.

DÁRCI MASARYKOVA LIDU

Bouzek Jaroslav	Třebachovice	200	•	Komárková Daniela	Kolín	150
Capoušek Evžen Ing.	Praha 5	200	•	Křížková L.	Praha 3	600
Curry Ladislav	Čelákovice	200	•	Linková Irena		300
Firbasová Zdena	Český Brod	400	•	Matoušek Miloš	Praha 10	100
Havlín Radovan	Kostelec n/Č. Lesy	300	•	Růžicková Markéta	Praha 6	500
Horáčková M.	Praha 6	300	•	Svoboda Vít	Poděbrady	200
Janáková D.	Praha 6	100	•	Šraier Petr Mgr.	Benešov	300
Kánská J.	USA	2000	•	Švarc J.	Lupenice 79	200
Kopecký Z.	Jihlava	100	•	Volfová Jarmila	Čelákovice	1800
Kolářová Ilona	Praha 9	100	•	Werner Marian prof.	Londýn	2900
Kolářová M.	Praha Spořilov	100	•			

Děkujeme všem, kteří přispěli finančně na sbírkové konto pro vybudování pomníku; ještě nám chybí částka 70 000 Kč, proto konto zůstává otevřené: **3257614319/0800**.